

Visie Leefbaarheid Kollumerland c.a.

Gemeente Kollumerland, september 2010
Afdeling Samenlevingszaken (Marcella Jansen, red.)
Partoer CMO Fryslân (Sjoerd IJdema)

1. INLEIDING	4
1.1. LEESWIJZER.....	4
2. SAMENVATTING	5
3. HET PLATTELAND VITAAAL	6
3.1. TRENDS.....	6
3.2. EEN VISIE VOOR DE LANGE TERMIJN	6
3.3. BEVOLKINGSONTWIKKELING EN VERANDERENDE BEVOLKINGSSAMENSTELLING	6
3.4. VAN AUTONOOM DORP NAAR WOONDORP	7
3.5. LEEFBAARHEID.....	7
4. DE VERSCHILLENDE ONDERDELEN VAN HET PROJECT.....	9
4.1. RAADPLEGING STAKEHOLDERS EN MINICONFERENTIE LEEFBAARHEID.....	9
4.2. INVENTARISATIE EN ANALYSE	9
4.3. DORPSGESPREKKEN	9
4.4. OPSTELLEN VISIEDOCUMENT EN VASTSTELLING.....	10
5. BASISFUNCTIES	11
5.1. INLEIDING.....	11
5.2. MEN MOET ELKAAR KUNNEN ONTMOETEN	11
5.3. MEN MOET GOED KUNNEN WONEN	12
5.4. ZORG MOET BEREIKBAAR ZIJN	13
5.5. ONDERWIJS DIENT BEREIKBAAR TE ZIJN	14
5.6. MEN MOET KUNNEN SPORTEN.....	15
6. RESULTATEN VAN DE BREDE DISCUSSIE.....	17
6.1. VNG TOEKOMSTBUS EN MINICONFERENTIE.....	17
6.2. MINICONFERENTIE	17
6.3. DORPSGESPREKKEN	18
6.4. KRIMP OF GROEI	18
6.5. KRIMPSTERTERP.....	18
6.5.1. <i>Conclusies Krimpsterterp</i>	19
6.6. GROEISTERWOUDE.....	19
6.6.1. <i>Conclusies Groeisterwoude</i>	20
6.7. SAMENVATTING OPBRENGST DORPSGESPREKKEN.....	21
7. NAAR EEN VISIE OP LEEFBAARHEID	22
7.1. BEVOLKINGSONTWIKKELING EN SAMENSTELLING	22
7.2. VOORZIENINGEN EN SCHAARSTE.....	23
7.3. TYPERING EN CLUSTERING VAN DORPEN.....	23
7.3.1. <i>Cluster Kollum e.o.</i>	25
7.3.2. <i>Cluster Kollumerzwaag e.o.</i>	25
7.3.3. <i>Cluster Westhoek (Oudwoude – Triemen – Westergeest)</i>	26
7.3.4. <i>Cluster Oosthoek (Borum – Kollumerpomp – Munnekezijl – Warfstermolen)</i> ... 26	
8. LEEFBAARHEID IN KOLLUMERLAND C.A.	28

8.1.	INLEIDING.....	28
8.2.	MEN MOET GOED KUNNEN WONEN	28
8.3.	MENSEN MOETEN ELKAAR KUNNEN ONTMOETEN	28
8.4.	ZORG MOET BEREIKBAAR ZIJN	29
8.5.	ONDERWIJS DIENT BEREIKBAAR TE ZIJN	30
8.6.	MEN MOET KUNNEN SPORTEN.....	30
8.7.	TOT SLOT	31
9.	BIJLAGEN	32
9.1.	PROGNOSES ONTWIKKELING HUISHOUDENS.....	32
9.2.	PROGNOSE ONTWIKKELING AANTAL LEERLINGEN OP KORTE EN LANGERE TERMIJN.....	32
9.3.	KOSTEN VAN HET ONDERWIJS IN RELATIE TOT DE OMVANG VAN DE SCHOOL	34
9.4.	OPBRENGSTEN MINICONFERENTIE.....	36
9.5.	DORPSGESPREKKEN	37
9.6.	OPLOSSINGEN KRIMPSTERTERP	37
9.6.1.	<i>Mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten.....</i>	<i>37</i>
9.6.2.	<i>Men moet goed kunnen wonen</i>	<i>37</i>
9.6.3.	<i>Zorg moet bereikbaar zijn</i>	<i>37</i>
9.6.4.	<i>Onderwijs dient bereikbaar te zijn</i>	<i>38</i>
9.6.5.	<i>Men moet kunnen sporten</i>	<i>38</i>
9.6.6.	<i>Algemene oplossingen.....</i>	<i>38</i>
9.7.	OPLOSSINGEN GROEISTERWOUDE	39
9.7.1.	<i>Mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten.....</i>	<i>39</i>
9.7.2.	<i>Men moet goed kunnen wonen</i>	<i>39</i>
9.7.3.	<i>Zorg moet bereikbaar zijn</i>	<i>39</i>
9.7.4.	<i>Onderwijs moet bereikbaar zijn</i>	<i>39</i>
9.7.5.	<i>Men moet kunnen sporten</i>	<i>40</i>
9.7.6.	<i>Algemene oplossingen.....</i>	<i>40</i>

1. Inleiding

De gemeente Kollumerland c.a. is eind 2009 een gemeentebreed proces gestart om te komen tot een visie op Leefbaarheid voor de gemeente. Dit proces, bestaande uit drie onderdelen, is deels samen met Partoer CMO Fryslân uitgevoerd. Het resultaat is een visie op leefbaarheid, dat in een interactief proces met betrokkenen tot stand is gekomen. Diverse belangrijke actoren (politiek, maatschappelijke partners en dorpsbewoners) zijn bij het proces betrokken met het doel bewustwording te laten ontstaan over de noodzaak tot verandering en een begin van draagvlak voor toekomstige ingrepen.

Een aantal ontwikkelingen ligt ten grondslag aan het proces.

In 2002/2003 heeft de gemeente, samen met de woningcorporaties Thús Wonen en WoonFriesland en Zorggroep Noorderbreedte als antwoord op de dreigende verschraling van het platteland gekozen voor concentratie van voorzieningen in de Woonservicezone in Kollum.

In 2007 werd vanuit de afdeling Samenlevingszaken een visie op hoofdlijnen geformuleerd met betrekking tot de ontwikkeling van gemeentelijke welzijnsvoorzieningen.

Vanuit het onderwijsveld is zorg over de kleine scholen in de dorpen binnen de gemeente en is behoefte aan een visie voor de toekomst, vanuit het perspectief van de demografische ontwikkelingen, maar ook vanuit kostenooptpunt.

Al deze ontwikkelingen inspireren de gemeente te werken aan samenhangend beleid uitgaande van een nog te vormen visie. Het ontbreken van samenhang zorgt nu voor ad hoc acties die mogelijk niet voldoende effectief en efficiënt zijn.

Naast de gemeentelijke ontwikkelingen zijn er ook landelijke ontwikkelingen die meespelen bij het besluit dit visiedocument te vervaardigen. Krimp en vooral de wijzigingen in de bevolkingssamenstelling zijn belangrijke ontwikkelingen.

De vraag die ten grondslag ligt aan de visie is: hoe blijft een dorp leefbaar en vitaal? De vragen die daarvan zijn af te leiden zijn:

- aan welke basisvoorzieningen wordt prioriteit gegeven?
- waar kun je het beste voorzieningen concentreren?
- hoe kan je bereikbaarheid organiseren?
- hoe is vanuit gemeente het zelforganiserend vermogen van bewoners te versterken?
- is een nieuwe functieverdeling tussen de kernen wenselijk?

Deze vragen kunnen niet beantwoord worden zonder de bewoners bij het proces te betrekken. De gemeente Kollumerland c.a heeft betrokkenheid van de burgers bij dit traject centraal gesteld. Het draagvlak voor een visie en het beheer en gebruik van voorzieningen in de toekomst hangt er nauw mee samen.

1.1. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de ontwikkelingen op het platteland in het algemeen en in de situatie van Kollumerland c.a. In hoofdstuk 3 volgt een overzicht van het proces. In hoofdstuk 4 worden de basisfuncties in Kollumerland c.a. beschreven, die gebaseerd zijn op bestaand gemeentelijk beleid. De resultaten van de dorpsgesprekken vindt u terug in hoofdstuk 5. Vervolgens geven we aan welke conclusies hier uit getrokken worden en formuleren we aanbevelingen en een advies.

Dit visiedocument wordt voorgelegd aan de gemeente raad. Deze zal het document vaststellen waarna het als basis dient voor een uitvoeringsdocument.

Sjoerd IJdema (CMO Partoer)
Marcella Jansen (gemeente Kollumerland c.a.)

2. Samenvatting

Door vergrijzing en ontgroening van de dorpen veranderen behoeften aan voorzieningen en accommodaties. De gemeente Kollumerland c.a wil een visie om bewustwording over de noodzaak tot verandering te bevorderen en een begin van draagvlak voor toekomstige ingrepen te creëren.

Dit visiedocument gaat uit van vijf basisfuncties:

- mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten,
- men moet goed kunnen wonen,
- zorg moet bereikbaar zijn,
- onderwijs dient bereikbaar te zijn,
- men moet kunnen sporten.

Deze basisfuncties zijn van belang voor de leefbaarheid in een dorp en zijn bij de gesprekken met inwoners van de dorpen als leidraad genomen. Voor de dorpsgesprekken is met scenario's gewerkt van fictieve dorpen: Krimpsterterp en Groeisterwoude.

De inbreng van inwoners gaf mede vorm aan de ontwikkeling van deze visie waarin wonen als de belangrijkste basisvoorziening wordt gezien. Belangrijke voorwaarde voor goed wonen in de dorpen is ontmoeten en omzien naar elkaar. Overige basisvoorzieningen onderwijs, zorg en sport dienen vooral goed bereikbaar te zijn. Voor beleidsontwikkeling van basisvoorzieningen rond wonen is gekozen voor typering van dorpen: regionale kern, woondorp met een hoger voorzieningenniveau en woondorpen met een verschillend voorzieningenniveau. In de toekomst zullen niet meer alle voorzieningen in alle dorpen op peil gehouden of versterkt worden. Een cluster woondorpen zal de basis vormen voor het voorzieningenniveau,

3. Het platteland vitaal

3.1. Trends

Was landbouw van oudsher de economische pijler van het platteland, nu wordt steeds meer de nadruk gelegd op natuurbeheer en recreatie (evt. in combinatie met zorg). De bevolking vergrijsst en ontgroent. Het relatieve isolement van het platteland is verdwenen. Plattelenders zijn steeds minder lokaal gebonden en meer verstrengeld met de stad. Geholpen door de toegenomen mobiliteit en gedwongen door de schaalvergroting van de voorzieningen, leggen plattelenders steeds grotere afstanden af om winkels, opleidingen, werk en vertier te bereiken.

De algemene individualiseringstrend gaat niet aan het platteland voorbij. Plattelenders hechten net als stedelingen steeds meer waarde aan zaken als autonomie, zelfontplooiing en privacy en richten hun leven hier naar in. De veranderende bevolkingssamenstelling en afnemende inwoneraantallen hebben gevolgen voor de sociale netwerken waarin mensen participeren en de leefbaarheid van wijken en kernen. De krimp, het toenemende aantal actieve ouderen en een afnemend aantal jongeren, vormen een uitdaging om de sociale infrastructuur opnieuw in te richten.

3.2. Een visie voor de lange termijn

De vraag van de gemeenteraad van Kollumerland c.a. over de visie op voorzieningen betreft een vraag naar duurzaamheid. Welke investeringen moeten worden gedaan om ook over 20 tot 40 jaar nog effectief te zijn. Duurzaamheid geldt niet alleen voor de fysieke infrastructuur als wegen, straatmeubilair of fabrieksterreinen, maar ook voor de sociaal-culturele infrastructuur: de voorzieningen. Kollumerland c.a. kan de sociale kwaliteit en daarmee de leefbaarheid verhogen door op de juiste manier te investeren.

Centraal in het denken over voorzieningen zijn de begrippen beschikbaarheid en bereikbaarheid, die het diverse groepen bewoners mogelijk moet maken om te wonen, werken en leven op het platteland. In de loop der jaren is het denken over voorzieningen in relatie tot leefbaarheid veranderd. Thissen¹ beschrijft de overgang van autonome dorpen naar woondorpen. In autonome dorpen, met veel bewoners die er geboren en getogen zijn met dagelijkse activiteiten vooral in het eigen dorp, wordt leefbaarheid vaker beoordeeld op grond van het voorzieningenniveau. Deze autonome dorpen veranderen steeds meer naar woondorpen mede door de komst van mensen van buitenaf die rustig willen wonen: de dagelijkse activiteiten zijn buiten het dorp en leefbaarheid wordt vaker beoordeeld op grond van de kwaliteit van de woonfunctie (woning, omgeving, landschap, rust, ruimte e.d.)

Door de toegenomen mobiliteit, schaalvergroting en ICT is bereikbaarheid van voorzieningen belangrijker geworden dan lokale beschikbaarheid. De aanwezigheid van voorzieningen is daarmee steeds minder bepalend of het dorp leefbaar is. De bewoners redden zich als het ware wel. Deze constatering heeft grote gevolgen voor de visie op voorzieningen: het accent komt meer te liggen op voorzieningen op de juiste plaats en een efficiënt mobiliteitssysteem dan op het in elk dorp hebben van alle voorzieningen.

3.3. Bevolkingsontwikkeling en veranderende bevolkingssamenstelling

In het Woonplan² is de uitvoerige analyse gegeven van de bevolkingsprognose voor de gemeente Kollumerland c.a. Als we de door de provincie Fryslân samengestelde prognoses beoordelen dan zien we dat voor Kollumerland c.a. tot 2020 nog groei van de bevolking wordt verwacht terwijl er voor de gehele regio een afname wordt verwacht.

In tegenstelling tot het gemiddelde van Noordoost Friesland lijkt er in Kollumerland ook geen afname van het aantal huishoudens te verwachten. Alle prognoses laten tot 2030 een lichte groei van het aantal huishoudens zien.

¹ Lezing F. Thissen "krimp, leefbaarheid en sociale vitaliteit" symposium van STAMM CMO Drenthe op 8 april 2010

² Concept Woonplan Kollumerland c.a. 2010 (moet nog besluitvorming over plaatsvinden)

Door sluiting van het asielzoekerscentrum is er echter enige vervuiling in de basisbestanden t.b.v. de samenstelling van de prognoses opgetreden omdat het niet mogelijk was een volledige correctie voor het asielzoekerscentrum uit te voeren. Met name de positief doorgerekende migratie zal hier debet aan zijn. Hierdoor zijn de huishoudensprognoses waarschijnlijk te positief m.a.w. er wordt een te hoge groei verwacht. Dat de krimp in Kollumerland c.a. wat later inzet dan de andere gemeenten in Noordoost is overigens waarschijnlijk wel een reële verwachting omdat Kollumerland c.a. een relatief jonge bevolking heeft.

Over de toekomstige ontwikkeling en samenstelling van de bevolking wordt het volgende geconcludeerd:

- Een lichte toename van de bevolkingsomvang wordt verwacht.
- Er zal in de periode tot 2020 nog sprake zijn van lichte huishoudensgroei.
- Vanwege de huidige jongere bevolking zal de krimp in Kollumerland c.a. later inzetten in Noordoost Fryslân.
- Kollumerland c.a. zal de komende 20 jaar verder vergrijzen.
- Kleinere huishoudens nemen toe, met name alleenstaanden en een oudergezinnen.

Op nationaal niveau is er dit moment een trek van het noorden, het oosten en het zuiden naar het westen, de Randstad. En op regionaal- en gemeentelijk niveau een trek van platteland naar de woonkernen met meer voorzieningen. Op deze manier kan groei (van woonkernen) en krimp (van het platteland) tegelijkertijd plaatsvinden. Uit de bevolkingsopbouw van Kollumerland c.a. (grafiek par. 7.1) blijkt dat de leeftijdscategorie 20- 29 jaar en 30-39 jaar relatief klein is. Het lijkt erop dat er ook in Kollumerland c.a. sprake is van vertrek van jongeren naar grotere steden om te gaan studeren en / of werken. Op latere leeftijd keren ze dan mogelijk weer terug voor de rust en de ruimte.

3.4. Van autonoom dorp naar woondorp

Waar lokale voorzieningen ontbreken of verdwijnen, komt het regionale niveau ervoor in de plaats. Dit levert over het algemeen weinig onoverkomelijke problemen op. Daarmee is er geen relatie meer tussen de ontwikkeling van het aantal inwoners, de vershraling van het voorzieningenniveau en de ontwikkeling van leefbaarheid. Wel blijkt dat een ontmoetingsplek in de vorm van een dorps huis, horecagelegenheid, de jaarlijkse barbecue etc. van groot belang is voor de sociale infrastructuur.

Thissen bepleit een visie op de ontwikkeling van de sociale infrastructuur van dorpen vanuit het perspectief van het woondorp. De ontwikkeling van de woonfunctie van het dorp vormt dan de basis voor de ontwikkeling van de leefbaarheid ter plaatse en dit vormt weer een voedingsbodemp voor de ontwikkeling van diverse gemeenschapsinitiatieven die een bijdrage leveren aan de sociale infrastructuur van het dorp. Dan gaat het meer om functies die een dorp heeft voor bewoners dan om voorzieningen. Deze denkwijze is voor ons uitgangspunt bij de ontwikkeling en uitvoering van dit project.

3.5. Leefbaarheid

In het Koersdocument 2010-2014 "Kollumerland maakt werk van woorden" wordt een leefbare gemeente gedefinieerd als een gemeente waar:

- sprake is van een voorzieningenniveau dat past bij de schaal van het dorp en/of de gemeente;
- individuele bewoners in staat zijn vorm te geven aan hun dagelijkse leefsituatie;
- individuele inwoners kunnen / willen participeren in de samenleving.

Leefbaarheid heeft een subjectieve (belevingsaspecten) en een objectieve kant (fysieke aspecten). Leefbaarheid heeft te maken met de kwaliteit van de relaties die bewoners met elkaar in hun leefomgeving onderhouden. Leefbaarheid is afhankelijk van de actieve sociale netwerken die mensen met elkaar vormen. Sociale netwerken binden en overbruggen³. Doordat mensen elkaar helpen, hulp geven en nemen, ontstaat sociaal kapitaal. Dat sociaal kapitaal wordt gevormd en komt tot uiting in het verenigingsleven.

³ Robert D. Putnam, *Bowling Alone: America's Declining Social Capital* (1995).

In Kollumerland c.a. is een actief verenigingsleven in de dorpen: muziek, kunst en cultuurhistorie en sport. Deze verenigingen zijn de feitelijke netwerken die zich in principe altijd rond een fysieke locatie groeperen: een dorpshuis, een sportvoorziening of een podium. Duurzaam investeren in leefbaarheid vraagt om ondersteuning van of het scheppen van voorwaarden voor sociale netwerken.

Met name bij ouderen is er soms sprake van een snelle achteruitgang van het sociale netwerk: de contacten uit het werk verdwijnen, kinderen wonen (soms) ver, echtgenoot of leeftijdgenoten overlijd(t)en, de mobiliteit verkleint. Voor de groeiende groep is extra aandacht gewenst om hun netwerk vitaal te houden en eenzaamheid te verkleinen. Investeren - in netwerken van - bewoners is investeren in sociaal kapitaal.

Naast de kwaliteit van de relaties die bewoners met elkaar onderhouden komt leefbaarheid neer op de beleving van de fysieke omgeving. Dit is de subjectieve kant van leefbaarheid: de 'ervaren leefbaarheid'. Deze kan variëren van tevredenheid over een kwalitatief goede woning of goed onderhouden straatmeubilair tot aan boosheid en ergernis over verkeersoverlast, verpaupering, verloedering en vervuiling.

Leefbaarheid heeft ook een objectieve kant, namelijk de feitelijke aanwezigheid of bereikbaarheid van voorzieningen en de sociale infrastructuur zoals verenigingen en iemands maatschappelijk netwerk). De kwalitatieve beleving komt uiteindelijk terug in het begrip welzijn.

4. De verschillende onderdelen van het project

De gemeente Kollumerland c.a wil een op samenhang gericht visiedocument dat duidelijkheid schept over de kaders waarbinnen toekomstige keuzes worden gemaakt. De visie moet op een interactieve manier tot stand komen, zodat er draagvlak is bij alle belangrijke actoren (politiek, maatschappelijke partners en dorpsbewoners). Bij de uitvoering van het project hebben we deze eisen als volgt vormgegeven. We hebben het project in vier onderdelen uitgesplitst.

4.1. Raadpleging stakeholders en miniconferentie Leefbaarheid

Tijdens twee evenementen, een miniconferentie en de tour van de VNG Toekomstbus, is met vertegenwoordigers van onder meer woningcorporaties, zorginstellingen, ondernemersverenigingen, onderwijs, Plaatselijke Belangen gesproken over de thema's zorg, wonen, onderwijs en ict in de toekomst. De resultaten daarvan zijn verwoord in het inventarisatiedocument "Naar een visie op leefbaarheid".

4.2. Inventarisatie en analyse

Via deskresearch is in de eerste fase een inventarisatie gemaakt van de voorzieningen, de demografische ontwikkelingen, de maatschappelijke trends en het gemeentelijke beleid. Van ieder dorp is, naast een beschrijving van de ligging, de ontstaansgeschiedenis en de beleving van de woonkwaliteit door de bewoners (op basis van de dorpsvisies), een overzicht gemaakt met daarin een aantal kerngegevens van het dorp.

Dit overzicht bevat informatie over:

- Bevolkingsamenstelling
- Voorzieningen

4.3. Dorpsgesprekken

In navolging van de gemeente Opsterland is gebruik gemaakt van scenario's van twee fictieve dorpen: Krimpsterterp en Groeisterwoude. Krimpsterterp staat voor een klein woondorp. Groeisterwoude staat voor een groter centrumdorp. Beide scenario's zijn ontwikkeld door de gemeente Opsterland, maar herkenbaar in de gemeente Kollumerland c.a. en verbeelden de toekomstige ontwikkelingen. Krimpsterterp⁴ staat voor kleine dorpen die krimpen, met weinig tot geen voorzieningen. Groeisterwoude is een groter dorp dat licht groeit of gelijk blijft met meerdere voorzieningen en met een centrumfunctie. In ambtelijk overleg met het College zijn de gemeentelijke uitgangspunten vastgelegd en de basisvoorzieningen benoemd.

We hebben voor de scenariomethode gekozen om veel voorkomende valkuilen te voorkomen: de bewoners uit te nodigen een waslijst aan wensen op te stellen die als probleem bij de gemeente wordt neergelegd. Met deze scenario's is schaarste ingebracht; moeten bewoners kiezen; hoeven ze niet direct op te komen voor hun eigen belangen en kunnen ze belangeloos vooruitkijken.

Die belangenbehartiging zal bij de uitwerking van de visie ongetwijfeld vorm worden gegeven. De scenario's, uitgangspunten en basisvoorzieningen zijn vastgesteld door het College en zijn gebaseerd op al eerder door de raad vastgesteld gemeentelijk beleid.

Betrokkenheid van de burgers is essentieel in dit project. Van belang is dan ook een grote en vooral brede groep burgers te betrekken bij de dorpsgesprekken. Vanwege een grotere objectiviteit zijn deze dorpsgesprekken niet alleen gevoerd met dorpsbelangen. Dorpsbelangen zijn wel het eerste aanspreekpunt gedurende de opzet en uitvoer van de dorpsgesprekken. Bij de gesprekken zijn zowel college- als raadsleden als toehoorder aanwezig geweest. Van alle gesprekken zijn verslagen gemaakt. Deze zijn toegestuurd aan de deelnemers en gepubliceerd op de gemeentelijke website. In hoofdstuk ... beschrijven we de resultaten.

Naast deze dorpsgesprekken is er nog een gespreksronde geweest van de wethouder met de besturen van de verenigingen van plaatselijke belang. Deze gesprekken waren bedoeld om een beeld te krijgen hoe er tegen wonen in het dorp wordt aangekeken. De resultaten van de gesprekken zijn tijdens een informatieavond met de verenigingen van plaatselijk belang teruggekoppeld.

⁴ Zie bijlage voor een uitvoerige beschrijving van Krimpsterterp en Groeisterwoude

4.4. Opstellen visiedocument en vaststelling

Op basis van de voorgaande drie fases is een einddocument opgesteld met de visie basisvoorzieningen en accommodaties. De gemeenteraad stelt de visie vast.

5. Basisfuncties

5.1. Inleiding

Het project Leefbaarheid is gestoeld op vijf basisfuncties die van belang zijn voor de leefbaarheid van een dorp. De basisfuncties zijn door het College vastgesteld. De functies zijn:

- mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten,
- men moet goed kunnen wonen,
- zorg moet bereikbaar zijn,
- onderwijs dient bereikbaar te zijn,
- men moet kunnen sporten.

Deze vijf basisfuncties worden gerealiseerd door basisvoorzieningen.

Basisvoorzieningen zijn algemeen toegankelijke voorzieningen die in een gemeente minimaal aanwezig moeten zijn om inwoners de mogelijkheden te bieden om zich te kunnen ontwikkelen/vormen en om elkaar te ontmoeten. Basisvoorzieningen dragen bij aan de zelfredzaamheid van inwoners en de sociale cohesie in de gemeente. Accommodaties zijn gebouwen zoals basisscholen en dorpshuizen.

In de volgende paragrafen is elke functie uitgewerkt vanuit de situatie van Kollumerland c.a .

5.2. Men moet elkaar kunnen ontmoeten

Ontmoeting is een functie die vooral door inwoners van de dorpen zelf wordt georganiseerd. De gemeente faciliteert ontmoeten in plekken zoals dorpshuizen. Daarnaast faciliteert de gemeente via het welzijnswerk de ondersteuning van vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties. Vrijwilligerswerk is belangrijk voor de vitaliteit van een dorp.

In kleine dorpen is het dorpshuis nu vaak de enige voorziening waar gemeenschapsactiviteiten plaats kunnen vinden. Wil men de leefbaarheid in een dorp in stand houden, dan is het dorpshuis in zo'n geval dus van vitaal belang. Het biedt onderdak aan de plaatselijke verenigingen en organisaties. De aanwezigheid van een dorpshuis wordt door de provincie Fryslân als de meest noodzakelijke voorziening in een klein dorp beoordeeld.

Deze stelling werd en wordt door de gemeente Kollumerland c.a. onderschreven⁵. In elk dorp (of groep van een aantal zeer kleine kernen die geografisch en/of sociologisch min of meer op elkaar georiënteerd zijn) is een dorpshuis aanwezig.

Bij voldoende draagvlak onder de plaatselijke bevolking worden de dorpshuizen gebouwd, gerenoveerd of verbouwd onder de voorwaarde dat deze na gereedkomen in handen gesteld worden van een algemene rechtspersoonlijkheid bezittende stichting. Kollumerland c.a. telt momenteel 10 dorpshuizen.

Ondersteuning bij nieuwbouw

Het uitgangspunt bij de financiële deelname van de gemeente is dat nieuw te bouwen (of als gevolg van functiewijziging of calamiteiten te verbouwen) dorpshuizen, voor zover mogelijk, 'lastenvrij' in handen komen van het dorpshuisbestuur. Daardoor worden de besturen niet met zware, op de exploitatie drukkende kapitaalslasten geconfronteerd.

Verbouw en herinrichting

Het in de toekomst instellen van een bijdrageregeling voor verbouw en herinrichting is principieel bespreekbaar, mits er sprake is van voldoende inbreng/draagvlak vanuit de dorpen zelf, een goed financieel gemeentelijk toekomstperspectief en een duidelijk inhoudelijk kader.

Ondersteuning bij de instandhouding van dorpshuizen

Voor de instandhouding van dorpshuizen kiest de gemeente voor een gedeelde verantwoordelijkheid. Daarbij is een scheiding gemaakt tussen de exploitatie en de bouwkundige instandhouding. De exploitatie is een taak van het dorpshuisbestuur. Door de gemeente wordt hierin geen bijdrage (subsidie) verstrekt. De wijze van exploitatie van het dorpshuis (beheerder en/of vrijwilligers) is een keuze van het dorpshuisbestuur.

⁵ Beleidsplan dorpshuizen 2003

Het dorps huis in Burum heeft een beheerder, het dorps huis in Munnekezijl heeft een medewerker vanuit het re-integratietraject, het dorps huis in Kollumerzwaag werkt met een betaalde oproepkracht en de overige dorps huizen werken met vrijwilligers.

De meeste dorps huizen verkeren over het algemeen in een redelijke staat van onderhoud. Een aantal zijn goed onderhouden en een aantal kampen met achterstallig onderhoud. Dit heeft verschillende oorzaken: het ontbreken van voldoende financiële middelen, het type gebouw, uitstellen van werkzaamheden, etc.

Geconstateerd wordt dat het voor een aantal dorps huisbesturen steeds moeilijker wordt om het dorps huis draaiende te houden. Dit in verband met o.a. toenemende regelgeving, stijgende kosten en een afname van het aantal vrijwilligers. Ook het dorps huis aanpassen aan de brandveiligheidseisen vergt veel inspanning en financiële middelen.

Er is in de gemeente één jeugdsoos. Deze maakt onderdeel uit van het dorps huis in Burum. De jeugdsoos wordt gerund door een bestuur van jonge vrijwilligers. Het bestuur wordt vooralsnog ondersteund vanuit het welzijnswerk. Voor het overige zijn in onze gemeente geen officiële jongerenontmoetingsplekken. Hierover is ook geen specifiek beleid geformuleerd.

De kerken in de gemeente vormen ook ontmoetingsplekken. Vaak is er een gebouwtje bij aanwezig, waar ook mensen samenkomen (ook voor andere dan kerkelijke doeleinden).

5.3. Men moet goed kunnen wonen

De actualisatie van het gemeentelijk woonplan 2005 – 2010 inclusief woningprogramming wordt in samenwerking met de binnen de gemeente werkzame corporaties Thús Wonen en WoonFriesland uitgevoerd. Naar verwachting zal deze actualisatie begin 2011 worden afgerond. De planperiode 2010- 2015 zal benut moeten worden om sterk beslagen ten ijs te komen in de periode waarin het aantal huishoudens gaat krimpen. In periodes van krimp lopen we het risico dat de leefbaarheid van de dorpen sterk onder druk komt te staan doordat er steeds minder economisch draagvlak zal zijn voor voorzieningen en dergelijke. Ook sociale verbanden kunnen onder druk komen te staan door bevolkingskrimp of een eenzijdige bevolkingsontwikkeling in de dorpen.

Dit betekent dat we de dorpen nu zo sterk mogelijk moeten maken. We zullen daarom moeten investeren in de kwaliteit van de woonomgeving en de voorzieningen. Daarnaast willen we streven naar diversiteit in het woningaanbod van de dorpen waarmee we het risico op een eenzijdige bevolkingsontwikkeling kunnen verkleinen. We streven in de dorpen naar evenwicht. Dat evenwicht moeten we vinden in een gedifferentieerde woningvoorraad, een gemêleerde bevolking, goede voorzieningen en een goed ingerichte woonomgeving. Dit betekent niet dat alle dorpen op elkaar moeten gaan lijken. We streven ernaar zoveel mogelijk de cultuurhistorische waarden en het eigen karakter te behouden.

Om in beeld te brengen wat de visie van inwoners is op wonen in de gemeente Kollumerland c.a. heeft wethouder Hilbrand Visser in augustus 2009 diverse gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van Verenigingen van Dorpsbelangen en Plaatselijk Belang. De gespreksverslagen zijn gebundeld in een boekwerk dat als bijlage bij het nieuwe woonplan zal worden opgenomen. Dat we niet in alle dorpen kunnen investeren en voorzieningen kunnen behouden mag ook duidelijk zijn. We moeten daarom noodzakelijke keuzes maken waarmee we de gevolgen van de krimp goed kunnen opvangen en een toekomst voor onze dorpen waarborgen.

Binnen het woonbeleid heeft Kollum als regionaal centrum met veel voorzieningen een belangrijke functie. De tweede kern in de gemeente is Kollumerzwaag, een woondorp met voorzieningen voor de lokale behoefte, dat door de omvang en ligging een iets andere positie heeft dan de overige kernen.

5.4. *Zorg moet bereikbaar zijn*

In de gemeente Kollumerland c.a. wordt vanuit verschillende beleidsstukken aandacht geschonken aan welzijn en zorg⁶. Belangrijke uitgangspunten zijn:

- senioren kunnen zo lang mogelijk zelfstandig blijven participeren en wonen, liefst in hun eigen omgeving (dorp);
- eigen kracht en zelfredzaamheid; gemeente vormt een vangnet.

Met de vergrijzing zal de vraag naar zorg toenemen. De uitdaging voor Kollumerland c.a. is om een woonsituatie en woonomgeving te creëren die positief bijdraagt aan de leefkwaliteit van senioren. Om in de toekomst voldoende geschikte seniorenwoningen beschikbaar te hebben zal transformatie, herstructurering of soms nieuwbouw nodig zijn. Hier ligt een belangrijke opgave voor woningcorporaties. De gemeente wil hierover in het woonakkoord met de corporaties dan ook heldere afspraken maken⁷.

Binnen de gemeente is één Woonservicezone, in Kollum. Vanaf 2003 wordt deze ingevuld samen met de woningcorporaties WoonFriesland en Thús wonen en Zorgcentrum Meckama State. Door concentratie van (zorg)voorzieningen blijven deze behouden en bereikbaar, niet alleen voor de (oudere) inwoners uit Kollum, maar voor alle oudere inwoners uit de gemeente.

De afgelopen jaren zijn binnen de Woonservicezone verschillende ontwikkelingen gerealiseerd: renovatie en uitbreiding van Meckama State, de bouw van een zwembad, de bouw van appartementen met daaronder een praktijk voor verloskundigen en een tandartscentrum. Thús wonen heeft plannen voor een woonzorgcomplex met 18 appartementen voor senioren met (toekomstige) zorgbehoefte op het voormalige ABN-AMRO terrein.

Behalve voor zorgwoningen zijn er plannen voor een appartementengebouw met openbare voorzieningen op de begane grond en een Kindcentrum. Onder Kindcentrum wordt verstaan een school in combinatie met voorzieningen voor kinderopvang, peuterspeelzaal, consultatiebureau, Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en welzijnswerk.

De haalbaarheid van de totale invulling van de Woonservicezone hangt voor een belangrijk deel af van de mogelijkheden om woningen in de zone te realiseren. Het aantal te realiseren (zorg) woningen hangt nauw samen met de behoefte.

Samen met de zorgpartijen en woningcorporaties wil de gemeente Kollumerland c.a. de huidige en toekomstige behoefte aan intramurale- en extramurale⁸ plaatsen nader uitwerken, vaststellen en invullen. In het woonprogramma zijn de woningbouwplannen in de Woonservicezone tot en met 2016 opgenomen.

De Eerstelijnszorg concentreert zich nu in Kollum en Kollumerzwaag. Eerstelijnszorg is zorg dichtbij huis. Het is het eerste aanspreekpunt voor mensen die zorg nodig hebben. Iemand die een probleem heeft met zijn gezondheid, neemt in eerste instantie contact op met bijvoorbeeld de huisarts, tandarts, fysiotherapeut of verloskundige. De eerste lijn voorkomt dat mensen een onnodig beroep doen op complexere en duurdere zorg. Ook is de eerste lijn relatief goedkoop: zij kost ongeveer 4% van het totale budget dat per jaar aan zorg wordt besteed. De gemeente heeft in feite geen (directe) verantwoordelijkheid voor de instandhouding van deze voorzieningen. Wel liggen er relaties met onder meer de bereikbaarheid van deze zorg voor de inwoners uit de gemeente (= leefbaarheid) en de jeugdgezondheidszorg en de preventieve gezondheidszorg voor ouderen waarvoor onze gemeente verantwoordelijk is.

Op grond van de Wet maatschappelijke ontwikkeling is de gemeente verplicht inwoners uit de gemeente met aantoonbare beperkingen door ziekte of handicap te compenseren door voorzieningen te treffen. Vooral senioren maken gebruik van voorzieningen als rolstoel, scootmobiel, collectief vervoer of woningaanpassing. De gemeente voorziet hierin door contracten te sluiten met leveranciers, vervoerders en woningcorporaties. Een steeds belangrijker wordend principe in dit verband is dat de gemeente, die als overheid het dichtst bij de

⁶ Samen moeten we het doen, Beleidskader 2008-2011, Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Notitie Vrijwilligerswerkbeleid (2009), Notitie Mantelzorgondersteuning (2009)

⁷ Actualisatie Woonplan, pag. 23

⁸ Intramuraal betekent binnen een zorginstelling; extramuraal is zorg die buiten de zorginstelling wordt verleend

burger staat, stimuleert dat de burger in eigen omgeving en ook in de bredere samenleving meer voor de ander gaat betekenen. Van belang is dat de burger zich meer bewust wordt van de situatie zelf meer te moeten doen, regelen dan wel betalen. Met andere woorden, er gaat zich een meer vraaggestuurde samenleving ontwikkelen dan een vraaggerichte.

5.5. *Onderwijs dient bereikbaar te zijn*

In artikel 23, lid 4 van de Grondwet is bepaald dat “in elke gemeente van overheidswege voldoende openbaar algemeen vormend lager onderwijs wordt gegeven in een genoegzaam aantal openbare scholen. Volgens bij de wet te stellen regels kan afwijking van deze bepaling worden toegelaten, mits tot het ontvangen van zodanig onderwijs gelegenheid wordt gegeven, al dan niet in een openbare school”.

De wet zegt niets over het aantal bijzondere scholen. “De eisen van deugdelijkheid, aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet geregeld, met inachtneming, voor zover het bijzonder onderwijs betreft, van de vrijheid van richting. Deze eisen worden voor het algemeen vormend lager onderwijs zodanig geregeld, dat de deugdelijkheid van het geheel uit de openbare kas bekostigd bijzonder onderwijs en van het openbaar onderwijs even afdoende wordt gewaarborgd. Bij die regeling wordt met name de vrijheid van het bijzonder onderwijs betreffende de keuze der leermiddelen en de aanstelling der onderwijzers geëerbiedigd⁹”.

De gemeente is verantwoordelijk voor deugdelijke huisvesting voor onderwijs. De gemeente is echter niet verplicht tot nieuwbouw wanneer scholen dat wensen. De stem van de school, het schoolbestuur is doorslaggevend bij de keuze al dan niet opheffing van een school en of een samenwerkingschool aan te gaan.

In de gemeente Kollumerland c.a. zijn in totaal 10 basisscholen waarvan 2 openbaar en 8 bijzonder onderwijs. De openbare scholen vallen onder één schoolbestuur (Roobol); de bijzondere scholen vallen onder het bestuur van de VCBO.

In Kollum zijn twee scholen voor voortgezet onderwijs:

- Christelijke scholengemeenschap “Lauwers College”
- Openbare scholengemeenschap Piter Jelles Impulse Kollum

In het Koersdocument (pag.8) staat dat het beleid er de komende jaren op is gericht de onderwijsvoorzieningen bereikbaar / beschikbaar te houden. “Kwaliteit van de onderwijshuisvesting” en “een leven lang leren” zijn belangrijke items. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat bevolkingskrimp gevolgen zal hebben voor het gemeentelijke huisvestingsbeleid voor het basis- en voortgezet onderwijs. Het voortbestaan van de scholen wordt immers mede bepaald door de leerlingenaantallen. De prognose van de leerlingenaantallen is opgenomen in de bijlage.

Wettelijk is bepaald wanneer scholen opgeheven moeten worden (Wet Primair Onderwijs). Bij de berekening of een school open kan blijven wordt onderscheid gemaakt tussen zelfstandige scholen en nevenvestigingen. De opheffingsnormen worden elke vijf jaar per gemeente vastgesteld als onderdeel van de WPO. Duidelijk is, dat Kollumerland c.a. ten opzichte van de landelijke gegevens relatief veel kleine (basis)scholen heeft. Er zijn momenteel twee scholen met minder dan 40 leerlingen en één school om en nabij de 40 leerlingen.

Naast basisscholen (en scholen voor voortgezet onderwijs) zijn voorschoolse voorzieningen van belang. Het Kabinet heeft met de Wet OKE (Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie) de eerste stap gezet op weg naar een sluitend systeem van voorschoolse voorzieningen voor kinderen van 0 tot 4 jaar. Binnen dit systeem kunnen taalachterstanden bij kinderen vroegtijdig worden onderkend en aangepakt. In de Wet OKE wordt samenwerking tussen kinderopvang en peuterspeelzalen gestimuleerd en ondersteund. Gemeenten blijven echter de vrijheid houden of en zo ja, op welke manier en in welk tempo de samenwerking vorm wordt gegeven. Vooruitlopend op de notitie over het peuterspeelzaalwerk heeft het college onlangs het uitgangspunt geformuleerd, dat waar het mogelijk is kinderopvang en peuterspeelzaalwerk zo veel mogelijk geïntegreerd worden.

⁹ Artikel 23 lid 5 en 6 Grondwet

In de wet OKE zijn daarnaast bepalingen opgenomen die een dekkend aanbod van voorschoolse aanbod moeten waarborgen. Aan gemeenten de taak de regie op zich te nemen en met lokale partners, basisscholen, kinderopvang en peuterspeelzalen tot een gezamenlijke visie te komen voor de toekomst van de lokale voorschoolse voorzieningen. Gemeenten moeten daarbij tot afspraken komen over de doelgroep voor de voorschoolse educatie en het realiseren van een dekkend en sluitend aanbod van voor- en vroegschoolse educatie. Verwacht wordt dat deze wet vergaande consequenties heeft op de onderwijs- en aanpalende voorzieningen zoals peuterspeelzalen en brede scholen. Praktisch betekent dit dat kleinere peuterspeelzalen geen levensvatbaarheid meer hebben, behalve wanneer de gemeente meer dan evenredig wil bijdragen met het oog op een optimale spreiding van deze voorzieningen (op voorwaarde van een vereist kwaliteitsniveau).

In bijlage 9.3 is een berekening opgenomen van de kosten van het onderwijs bij 50, 100 en 200 leerlingen. De berekening is gemaakt op basis van kengetallen en de concept verordening voorzieningen onderwijs Kollumerland c.a. en op basis van het bekostigingsbesluit Primair Onderwijs.

De conclusie is dat een leerling van een kleine school bij investeringen het dubbele kost van een leerling van een school met 200 leerlingen. Ook de exploitatie van een kleine school kost meer dan bij een school van 100 of 200 leerlingen. Overigens zegt de grootte van een school niets over de kwaliteit van het onderwijs. Op een kleine school kan die net zo goed zijn als op een grote school. Wel wordt geconstateerd dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen op een grotere school makkelijker verloopt dan op een kleine school¹⁰.

5.6. *Men moet kunnen sporten*

De gemeente Kollumerland c.a heeft in de sportnota 'Sport als middel en doel' het gemeentelijk sportbeleid weergegeven. Het gemeentelijk sportbeleid is gericht op het ondersteunen en stimuleren van sportvoorzieningen. De gemeente schept voorwaarden en stelt faciliteiten ter beschikking, zodat burgers en instellingen hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen voor het organiseren van activiteiten.

In de sportnota worden de volgende hoofdtaken van de gemeente benoemd:

- De gemeente regisseert en coördineert de uitvoering van het sportbeleid. De regiefunctie omvat de zorg voor het in stand houden van de lokale infrastructuur door het plannen van sportaccommodaties en recreatieve voorzieningen en het ondersteunen en subsidiëren van lokale sportorganisaties.
- De gemeente heeft de rol van exploitant. Als exploitant van sportvoorzieningen heeft de gemeente de taak om haar inwoners een breed pakket van sportvoorzieningen aan te bieden en te garanderen tegen een betaalbare prijs. Sportvoorzieningen zijn de binnen- en buitensportvoorzieningen die zowel geschikt zijn voor wedstrijd- als recreatiesport.

Sportaccommodaties

Binnen de gemeente zijn voldoende mogelijkheden voor inwoners, al of niet in verenigingsverband, om te sporten. Dat geldt voor zowel de binnen- als de buitensportaccommodaties. Voor binnensporten heeft de gemeente een sporthal (de Van der Bijhal, Kollum) en drie sportzalen (sportzaal 'Baensein' te Kollum, sportzaal 'de Saedkampe' in Kollumerzwaag en in Oudwoude is er een sportzaal gevestigd in het MFC Hústerwâld). Daarnaast kan er gesport worden in kleine (sport)zaaltjes in de dorpshuizen van Kollumerpomp, Munnekezijl en Burum. De scholen voor voortgezet onderwijs hebben eveneens een sportzaal.

Daarnaast zijn er vier gemeentelijke buitensportaccommodaties voor de voetbal- en korfbalverenigingen: in Kollum, Oudwoude, Kollumerzwaag en Warfstermolen. De locaties in Kollumerzwaag en Oudwoude worden gebruikt door de plaatselijke voetbalverenigingen en hebben 2 speelvelden en een trainingveld. De accommodatie in Warfstermolen (Borum-Halfweg) heeft 2 velden en één trainingveld. Deze accommodatie wordt gebruikt door zowel de voetbal- als door de korfbalvereniging. De accommodatie in Kollum heeft 3 voetbalvelden, een voetbaltrainingveld en een kunstgrasveld voor de korfbalvereniging. De kantines en kleedruimtes van alle buitensportaccommodaties zijn geprivatiseerd.

¹⁰ Deze uitspraak is gebaseerd op ervaring in de gemeente Opsterland. Kinderen van kleine scholen in Opsterland bleken minder sociaal weerbaar te zijn dan kinderen van grotere scholen. Ook bleek de uitval bij de overstap naar het VO groter te zijn bij leerlingen van kleine scholen, als gevolg van minder sociale vaardigheden en weerbaarheid.

Behalve de gemeentelijke accommodaties zijn er nog enkele private buitensportaccommodaties. Het gaat hier om de tennisparken in Kollum, Veenklooster en Westergeest. Ook is er een buitenzwembad aanwezig in onze gemeente. Dit zwembad genaamd 't Paradyske wordt geëxploiteerd door Optisport. Naast dit zwembad is er nog een commercieel zwembad in het dorp Kollum.

Sportstimulering

Om sport te stimuleren heeft de gemeente een 'sportsubsidieregeling'. Sportverenigingen kunnen op basis van deze regeling subsidie aanvragen voor activiteiten die als doel hebben sport te stimuleren voor ouderen, kinderen en gehandicapten. Ook nieuwe sportverenigingen kunnen een kleine bijdrage ontvangen.

Daarnaast voert de gemeente in samenwerking met de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel en Tytsjerksteradiel het BOS-project uit. BOS staat voor buurt, onderwijs en sport. In het kader van dit project, dat door twee medewerkers en vele stagiaires wordt gerund, worden veel sportstimuleringsactiviteiten georganiseerd (o.a. sportinstuiven, weerbaarheidstrainingen en het zeer succesvolle project Kies voor Hart en Sport). Ook organiseren sportverenigingen proeflessen voor kinderen van de diverse basisscholen. De verenigingen krijgen hierbij ondersteuning van de BOS-medewerkers. Jaarlijks doen veel kinderen mee met als gevolg dat ook veel kinderen lid worden van een sportvereniging.

6. Resultaten van de brede discussie

6.1. VNG Toekomstbus en Miniconferentie

De gemeente heeft met maatschappelijke organisaties gesproken over zorg en wonen in de toekomst. Daarvoor werd gebruik gemaakt van de landelijke tour van de VNG Toekomstbus, ook wel Krimpbus genoemd. Ruim 20 vertegenwoordigers van verschillende organisaties zijn “meegereisd met de bus” en hebben met het gemeentebestuur gediscussieerd. De resultaten zijn opgenomen in het document “Naar een visie op leefbaarheid in Kollumerland c.a.”¹¹

De belangrijkste conclusies van de consultatie van maatschappelijke organisaties zijn:

- de betrokkenheid van jongeren bij projecten zoals Friezen Foarút, en “De gouden Driehoek” biedt kansen;
- een goede digitale infrastructuur biedt mogelijkheden om voorzieningen “dichtbij” te brengen;
- de verwachte afname van het aantal vrijwilligers in de toekomst is zorgelijk;
- we moeten uitgaan van het bestaande en niet meer van “groei”. Het grootste gevaar is dat leegstand van woningen en verpaupering ontstaat. Oplossingen zijn nodig in de vorm van maatwerk. Woningcorporaties moeten daartoe met elkaar en met de gemeente samenwerken.

6.2. Miniconferentie

Ruim 100 deelnemers hebben tijdens de miniconferentie gediscussieerd aan de hand van stellingen en vragen over vier thema's: onderwijs, wonen, voorzieningen en zorg. De conclusies op basis van de vragenronde geven we hier weer per thema.

Onderwijs:

Een multifunctioneel centrum is een mogelijkheid om sociale verarming tegen te gaan. Het is een ontmoetingspunt voor diverse activiteiten, maar maatwerk is wel belangrijk. Een school is belangrijk voor een dorp vanwege de bindende, sociale functie, maar andere voorzieningen kunnen deze functie ook vervullen (dorpshuis, kerk). Leefbaarheid is niet afhankelijk van de aanwezigheid van een school.

Voorzieningen:

Op de vraag of het erg is als een dorp een “woondorp” wordt, reageert men verdeeld. Sociale contacten zijn belangrijk en in een woondorp is een ontmoetingsplek in de vorm van een dorpshuis daarom wel heel belangrijk. Ook jongeren hebben een ontmoetingsplek nodig. Voor hen zijn er tal van virtuele mogelijkheden, maar een fysieke plek in het dorp blijft belangrijk. Het in stand houden van het voorzieningenniveau ziet men als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van bewoners (eigen inzet, visie ontwikkelen, signaleren behoeften) en gemeente (stimuleren, faciliteren, regierol).

Wonen:

Men blijft als men ouder wordt het liefst in de eigen vertrouwde omgeving wonen, maar als dat niet meer zelfstandig mogelijk is, dan graag in de nabijheid van voorzieningen. Op de vraag of men ook zelf wil investeren in de woonomgeving en in duurzaamheid, reageert men overwegend positief (bv. zelf investeren in het isoleren van de woning, leefbaar maken / houden van de straat).

Ten aanzien van de woningvoorraad geeft men aan dat er wel wat zorg is over de verkoopbaarheid van de woningen in de toekomst. Maatwerk lijkt de oplossing: alleen datgene bouwen waar vraag naar is, en voorkeur voor aanpassing van de bestaande woningvoorraad (levensloopbestendig maken, renovatie) in plaats van nieuwbouw.

Zorg:

Individualisering en gebrek aan vrijwilligers in de toekomst wordt gezien als een bedreiging voor de sociale samenhang. De kracht van kleine gemeenschappen is juist dat men naar elkaar omziet, men gemakkelijk met elkaar kan communiceren en op elkaar is betrokken. Om dit in stand te houden zijn actieve mensen

¹¹ Naar een visie op Leefbaarheid in Kollumerland c.a., hoofdstuk 7, pag. 30

(vrijwilligers) nodig en bereidheid om samen te werken. Een voorziening waar men elkaar kan ontmoeten is daarbij van belang. Dat jongeren bij vrijwilligerswerk worden betrokken door maatschappelijke stages ziet men als een kans. Burenhulp is belangrijk, maar moet vanuit de bewoners zelf komen. De gemeente moet dit niet van bovenaf organiseren, maar wel faciliteren, adviseren, voorlichting geven en ondersteunen. Inwoners kunnen veel zelf. Een zorgpunt kan eraan bijdragen dat inwoners langer in hun eigen dorp kunnen blijven wonen (wmo, zorgsteunpunt met spreekuren, dokterspost).

De volledige resultaten van de miniconferentie zijn opgenomen in bijlage 9.4.

6.3. Dorpsgesprekken

De gemeente Kollumerland c.a. heeft inwoners van alle dorpen uitgenodigd om deel te nemen aan de dorpsgesprekken. Op verschillende manieren is aandacht gevraagd voor de dorpsgesprekken. Zo is de gemeentelijke pagina in de krant regelmatig gebruikt om gesprekken aan te kondigen en iets te vertellen over het project. Daarnaast zijn alle inwoners via een huis-aan-huis bezorgde flyer uitgenodigd. Ook zijn bewoners via de dorpskranten, dorpswebsites op de hoogte gebracht.

De deelnemers van de gesprekken zijn statistisch gezien niet representatief voor de bevolking van de dorpen, omdat niet alle bevolkingscategorieën voldoende vertegenwoordigd waren. Zo waren er relatief weinig jongeren aanwezig. Toch hechten we waarde aan de uitkomsten voor het richting geven van het beleid. Alle bewoners zijn immers wel in gelegenheid gesteld mee te praten. Uit ervaring blijkt dat de keuzes ook bij een beperkte representativiteit een belangrijke aanduiding zijn van de mening van de geïnteresseerde bewoners.

De gesprekken vonden plaats op locatie, in de dorpshuizen. Aan de dorpsgesprekken hebben alle dorpen in de gemeente Kollumerland c.a. meegedaan. Daarbij valt op dat het aantal deelnemers varieerde. Soms had dat te maken met het feit dat er ook andere activiteiten gepland waren binnen de gemeente of in het dorp. Kollum, het centrumdorp met het grootste aantal inwoners, leverde het minst aantal deelnemers op. Dat kan te maken hebben met de betrokkenheid maar ook met het feit dat het onderwerp 'krimp' niet direct speelt in Kollum. In totaal hebben 189 inwoners meegedaan.

De uitspraken zijn gedaan in de context van Krimpsterterp en Groeisterwoude en niet in de context van het eigen dorp. Er is bewust gekozen voor deze benadering. Op deze manier was het uitgangspunt van het gesprek gelijk, ongeacht het feit of men zelf in een groter of kleiner (wordend) dorp woont. Iedereen denkt zo na over de situatie van een kleiner dorp en een groter dorp.

Voor een aantal deelnemers was dit enigszins teleurstellend; men had liever gesproken over de toekomst van het eigen dorp. Dat is begrijpelijk en duidt op een grote mate van betrokkenheid bij het eigen dorp en dat is waardevol! In het kader van de visieontwikkeling voor de hele gemeente, was "opschaling" naar een abstracter niveau echter een zinvolle tussenstap.

6.4. Krimp of groei

Krimp is bij veel deelnemers aan de dorpsgesprekken nog steeds een 'ver van mijn bed' gedachte. Krimp, ontgroening, vergrijzing zag men bij de start van de gesprekken nog niet echt als probleem. In ieder geval niet in de mate waarin het in andere gemeenten rondom optreedt. Het voorbeeld van Holwerd dat via een filmpje ter introductie van de avond werd getoond, riep niet zoveel herkenning op.

Tijdens de gesprekken trad er echter wel bewustwording op van veranderingen die op zullen treden. Is het niet direct in het aantal bewoners dan zeker wel in de vergrijzing, ontgroening en het aantal kinderen. Ook de krimp in de gemeentelijke financiering zagen veel bewoners als een onvermijdelijk thema.

6.5. Krimpsterterp

Voor het dorp Krimpsterterp vroegen we de bewoners de belangrijkste basisfunctie te kiezen. Een keuze kon gemaakt worden uit:

- mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten
- men moet goed kunnen wonen
- zorg moet bereikbaar zijn
- onderwijs dient bereikbaar te zijn
- men moet kunnen sporten

De dorpen debatteerden in groepen over de belangrijkste basisfuncties (in totaal 30 groepen). Opdracht was een basisfunctie als onmisbaar aan te duiden en voor de overige 4 basisfuncties creatieve ideeën te verzinnen zodat deze toch op een of andere wijze bereikbaar blijven. In onderstaande tabel is weergegeven hoe vaak door de groepen een bepaalde functie werd gekozen als belangrijkste functie. De volgende keuzes werden door de groepen in de dorpen gemaakt:

Tabel: groepskeuzes basisvoorzieningen Krimpsterterp

Basisfunctie	Aantal keren gekozen
Ontmoeten	8
Wonen	11
Zorg bereikbaar	4
Onderwijs bereikbaar	9
Sporten	0

De basisfunctie “wonen” scoort hoog. Daarbij is het uitgangspunt veelal dat als je mooi woont je ook blijft wonen in het dorp. Een mooi woondorp trekt andere bewoners aan, zo versterkt de functie wonen de andere functies. Krimpsterterp is een echt woondorp volgens de dorpsbewoners.

Ook ontmoeten vindt men belangrijk. Daar zal dan ook op geïnvesteerd moeten worden. Veel dorpen geven daarbij aan dat ontmoeten startpunt kan zijn voor allerlei activiteiten waarop soms ook andere basisfuncties kunnen meeliften. In concrete vorm denken de dorpsbewoners veelal aan een multifunctioneel centrum dat ruimte biedt aan meer dan alleen ontmoeten. Ontmoeten vindt volgens de bewoners ook plaats tijdens allerlei andere activiteiten zoals sport.

De bereikbaarheid van onderwijs vindt men ook belangrijk: 9 keer genoemd als één van de twee belangrijkste functies voor Krimpsterterp. Daarbij werd overigens veelal een MFC bedoeld, die ook prima in een buurdorp gevestigd zou kunnen worden, als deze maar veilig bereikbaar is. In zo’n MFC ziet men dan aanknopingspunten voor andere functies.

Er zijn veel creatieve oplossingen bedacht om de basisfunctie toch bereikbaar (dus niet noodzakelijk in het eigen dorp) te houden. De oplossingen zijn gerubriceerd in de 5 basisfuncties; het volledig overzicht is opgenomen in bijlage 9.6.

6.5.1. Conclusies Krimpsterterp

Lopen we de oplossingen en uitspraken over basisvoorzieningen langs, dan vallen een aantal zaken op:

- Ontmoeten, goed kunnen wonen en onderwijs zijn de basisfuncties die het vaakst worden genoemd; dit zijn belangrijke functies.
- De basisfunctie “sport” wordt niet vaak genoemd als belangrijkste basisvoorziening en heeft daarmee een lagere prioriteit als het gaat om een voorziening in het dorp.
- Bereikbaarheid van voorzieningen is belangrijk, een voorziening hoeft niet in het eigen dorp te staan maar moet wel goed en veilig bereikbaar zijn.
- Kwaliteit van onderwijs is belangrijker dan het tot het uiterste behouden van een kleine school.
- Delen van voorzieningen met buurdorpen is geen probleem
- Mobiele voorzieningen kunnen de gaten invullen
- Combinaties maken van verschillende voorzieningen, dus als er gekozen wordt voor een voorziening, deze zo breed mogelijk inzetten.

6.6. Groeisterwoude

Voor het dorp Groeisterwoude hebben we de bewoners gevraagd om van de vijf basisfuncties er twee te schrappen. Een opdracht die moeilijker was dan in eerste instantie leek. In de basisfuncties moest geschrapt worden:

- mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten
- men moet goed kunnen wonen
- zorg moet bereikbaar zijn
- onderwijs dient bereikbaar te zijn
- men moet kunnen sporten

De dorpen debatteerden in groepen over de keuzes. Na het kiezen moest ook hier weer worden aangegeven hoe de geschrapte basisfuncties toch bereikbaar konden zijn.

De volgende keuzes zijn gemaakt:

Tabel: groepskeuzes basisvoorzieningen Groeisterwoude

Basisfunctie	Aantal keer geschrapt
Ontmoeten	23
Wonen	12
Zorg bereikbaar	8
Onderwijs bereikbaar	2
Sporten	14
Geen keuze kunnen maken	2

Als er geschrapt moet worden dan is dat in de situatie van Groeisterwoude het vaakst de basisfunctie ontmoeten. Daar zijn redenen voor. Groeisterwoude is een veel groter dorp. De deelnemers vinden in een klein dorp de functie ontmoeting veel belangrijker dan in een groter dorp. In een groter dorp kennen mensen elkaar al veel minder en worden er op verschillende plekken en op verschillende niveaus al ontmoetingen gecreëerd. Daarom hoeft niet geïnvesteerd te worden in ontmoetingsplaatsen. Behalve ontmoeten, ligt ook de basisfunctie sport onder vuur in Groeisterwoude. Voor Krimpsterterp werd deze functie niet genoemd als meest belangrijke functie; in de situatie van Groeisterwoude wordt sport vaak “geschrapt”. Onderwijs wordt in Groeisterwoude toch nog 2 keer wegbezuinigd.

We vroegen de bewoners een oplossing te bieden voor de geschrapte basisfuncties waardoor ze toch bereikbaar bleven. Veel van de oplossingen genoemd bij Krimpsterterp gelden ook voor Groeisterwoude. Ook deze opdracht bleek niet eenvoudig: het lijkt moeilijker te zijn om een bestaande voorziening te moeten schrappen dan om aan te geven welke voorziening het belangrijkste is. Het schrappen van voorzieningen betekent keuzes maken. Juist door deze opdracht wordt het de deelnemers duidelijk gemaakt dat het nemen van dergelijke besluiten geen gemakkelijke taak is. De reacties zijn gerubriceerd in de 5 basisfuncties; het volledig overzicht is opgenomen in bijlage 9.6.

6.6.1. Conclusies Groeisterwoude

Opvallende oplossingen en uitspraken over basisvoorzieningen:

- Sporten en ontmoeten wordt vaak geschrapt omdat bewoners dat zelf kunnen organiseren in een groter dorp.
- We moeten combinaties maken van verschillende voorzieningen, dus als er gekozen wordt voor een voorziening, deze zo breed mogelijk inzetten.
- Vrijwilligers(organisaties) zijn belangrijk voor het in stand houden van voorzieningen.
- Zorg als gemeente voor een vangnet voor hen die het zelf niet meer kunnen organiseren
- Marktwerving bij zorg en wonen worden in de toekomst steeds belangrijker.
- Onderwijs wordt als belangrijke voorziening voor Groeisterwoude gezien, er zijn geen relevante oplossingen voor dit onderwerp geleverd.

6.7. *Samenvatting opbrengst dorpsgesprekken*

Als resultaat van het proces en als aanvulling op het voorgaande trekken we volgende conclusies:

Ten aanzien van het draagvlak en betrokkenheid inwoners

- Er is begrip bij dorpsbewoners voor het schaarsteaspect. Maar tijdens de gesprekken bleek kiezen voor dorpsbewoners moeilijk te zijn. Soms werd nadrukkelijk gezegd dat de politiek die keuzes maar moest maken
- Er is acceptatie dat niet alle voorzieningen nodig zijn en dat keuzes noodzakelijk zijn.
- De deelnemers aan de dorpsgesprekken hebben inzicht gekregen in het feit dat voorzieningen schaarser worden en dat keuzes noodzakelijk worden in de (nabije) toekomst.
- Om voorzieningen in de toekomst bereikbaar te houden is een actieve burger noodzakelijk.
- Dorpsbewoners komen enthousiast met nieuwe ideeën en oplossingen voor allerlei problemen. Er is veel kennis en inzet in de dorpen aanwezig. De gemeente moet deze kennis en inzet optimaal benutten
- De deelnemers zien voor een aantal functies mogelijkheden voor een actieve rol voor de dorpsbewoners zelf, voor de gemeente zien zij een faciliterende en ondersteunende rol.
- Er is besef bij bewoners dat krimp in financiën consequenties heeft voor de voorzieningen en accommodaties in de gemeente Kollumerland c.a.

Ten aanzien van maatregelen in de toekomst

- Maatwerk is belangrijk.
- Regionaal denken is noodzakelijk, groeikernen en krimpkernen hebben elkaar nodig.
- Bereikbaarheid van voorzieningen is in de toekomst belangrijker dan de aanwezigheid daarvan. Een voorziening hoeft niet in het eigen dorp te staan maar moet wel goed en veilig bereikbaar zijn. Delen van voorzieningen met buurdorpen is geen probleem. In een aantal dorpen gebeurt dit ook nu al. Overleg met betrokken dorpen over de plek waar de voorziening of accommodatie komt is wenselijk.
- Mobiele voorzieningen kunnen de leemtes daarin invullen.
- Het is efficiënt om zoveel mogelijk voorzieningen en accommodaties te combineren.
- Vrijwilligers(organisaties) zijn belangrijk voor het in stand houden van voorzieningen.
- Zorg als gemeente voor een vangnet voor diegene die hulp nodig hebben om zelfstandig te kunnen blijven wonen

7. Naar een visie op leefbaarheid

7.1. Bevolkingsontwikkeling en samenstelling

Uit de meest recente cijfers van de Provincie Fryslân blijkt dat de bevolkingsomvang van de gemeente Kollumerland c.a. sinds 2003 is afgenomen. Naast krimp komt lichte groei en stabiel blijvende bevolking voor, ofwel: er zijn verschillen per dorp. Een lichte groei van het aantal inwoners vindt plaats in Kollum en een aantal dorpen ten westen van Kollum. In Kollumerzwaag, Oudwoude, Triemen daalt de bevolking sinds 2003. In de dorpen ten oosten van Kollum eveneens het aantal inwoners af, met name in de dorpen Burum en Munnekezijl krimpt de bevolking.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	% stijging 2009 t.o.v. 2004
Augsbuurt	69	68	66	68	69	68	-1,5
Burum	625	609	608	594	584	588	-5,9
Kollum	5613	5620	5652	5654	5699	5670	1
Kollumerpomp	458	450	435	448	463	451	-1,5
Kollumerzwaag	3076	3075	3056	3053	3003	3028	-1,6
Munnekezijl	537	516	526	517	510	480	-10,6
Oudwoude	839	839	837	841	823	828	-1,3
Triemen	373	367	356	358	358	354	-5,1
Veenklooster	110	108	108	113	110	107	-2,7
Warfstermolen	195	192	204	199	195	200	2,6
Westergeest	625	641	633	634	632	638	2,1
Zwagerbosch	610	627	635	652	639	636	4,3
Totaal	13130	13112	13116	13131	13085	13048	-0,6

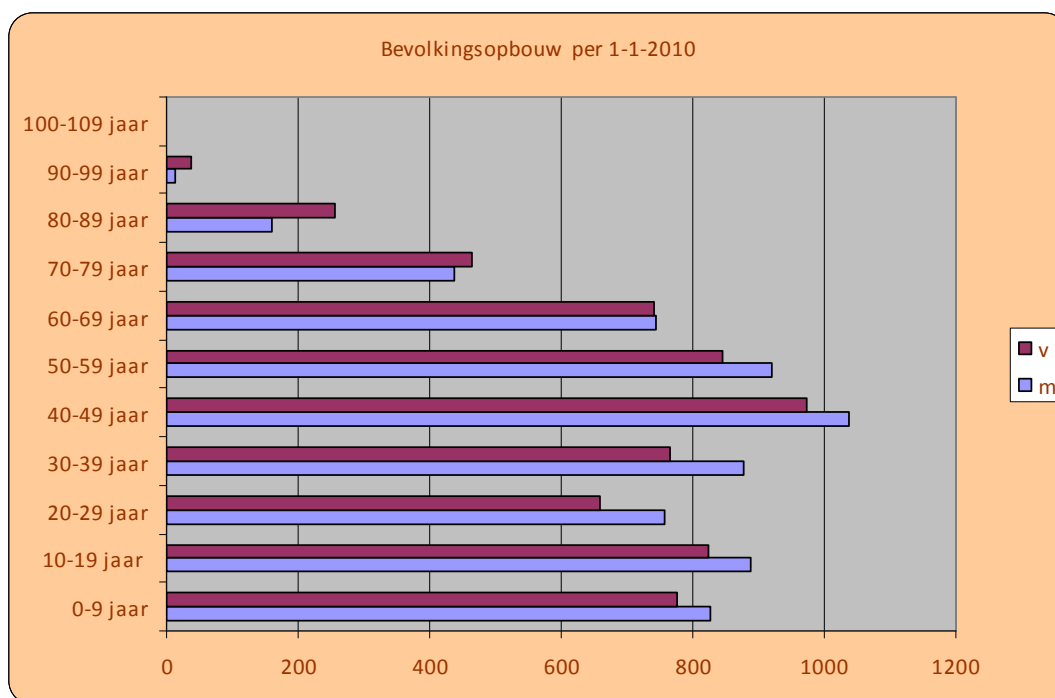
Deze bevolkingskrimp zal volgens de prognoses de komende jaren nog verder doorzetten. Er wordt geen groei meer van de bevolking verwacht. Naast een afname van het aantal inwoners zal de bevolking van Kollumerland c.a. de komende 20 jaar verder vergrijzen. Het aantal inwoners tussen de 0 en 50 jaar zal de komende jaren verder dalen en het aantal 50-plussers neemt de komende 20 jaar toe.

Wel lijken de prognoses voor Kollumerland c.a. op een iets milder krimp scenario te wijzen dan verwacht wordt in de andere gemeenten van Noordoost Friesland. Hierdoor hebben we wat meer tijd om te anticiperen op de krimp en om de onvermijdelijke keuzes te maken in ons beleid. Maar de urgentie daarvoor is er wel degelijk. En dat de gemeenten om ons heen sterk zullen krimpen, zal ook invloed hebben op de dynamiek in onze gemeente.

Naast de bevolkingskrimp wordt ook krimp van de huishoudens verwacht. Niet alleen zal het aantal huishoudens afnemen, ook de samenstelling van de huishoudens zal de komende jaren veranderen. Het aantal kleine huishoudens bestaande uit alleenstaanden en één ouder gezinnen zal de komende jaren toenemen. Dit betekent dat we rekening moeten houden met een afnemende vraag naar woningen en dat ook het woonbeleid terdege rekening dient te houden met het gegeven dat niet alleen de bevolking maar ook de huishoudens na 2017 gaan krimpen.¹²

Bij de dorpen waar de bevolking afneemt, zal het draagvlak voor de voorzieningen verminderen: minder scholieren, minder deelnemers aan verenigingen. Bij de grotere dorpen is er juist meer draagvlak voor voorzieningen en is er enige ruimte voor woningbouw. De bevolkingssamenstelling zal over de hele linie een groei van het aantal ouderen laten zien en met een hogere ouderdom (dubbele vergrijzing) en ontgroening.

¹² Concept Woonplan Kollumerland c.a., 2010 (besluitvorming moet nog plaatsvinden)

7.2. Voorzieningen en schaarste

De gemeente Kollumerland c.a. heeft momenteel een breed, maar per dorp wisselend voorzieningenaanbod. Dit blijkt ook uit de inventarisatie per dorp¹³. In de gesprekken is gebleken dat er draagvlak is voor een nieuwe visie/ontwikkeling. De neiging om op te komen voor de voorzieningen in eigen dorp, en er het belang van aan te geven, is groot. Met de toepassing van de scenario's Krimpsterterp en Groeisterwoude is in ieder geval voor die specifieke avond die neiging beperkt gebleven. De scenario's nodigen uit om na te denken in een verdere toekomst (2030), in algemene termen en in termen van schaarste. Wat is de minimaal noodzakelijke basisvoorziening om het dorp leefbaar en vitaal te houden.

De schaarste komt tot uitdrukking in:

- een te verwachten schaarste aan draagvlak (minder bewoners per dorp en/ of bewoners die kiezen voor voorzieningen elders);
- een te verwachten schaarste aan financiële middelen (economische crisis).

Door deze twee typen beseffen bewoners dat in de dorpen:

- aanwezigheid van (alle) voorzieningen op dorpsniveau niet noodzakelijk is,
- bereikbaarheid van de voorziening centraal staat;
- per dorp de voorzieningen een verschillende uitwerking kunnen krijgen (maatwerk)
- de keuzes per dorp moeten passen bij de omgeving (geen twee sportdorpen naast elkaar)
- er rekening moet worden gehouden met specifieke groei en samenstelling van bevolking.

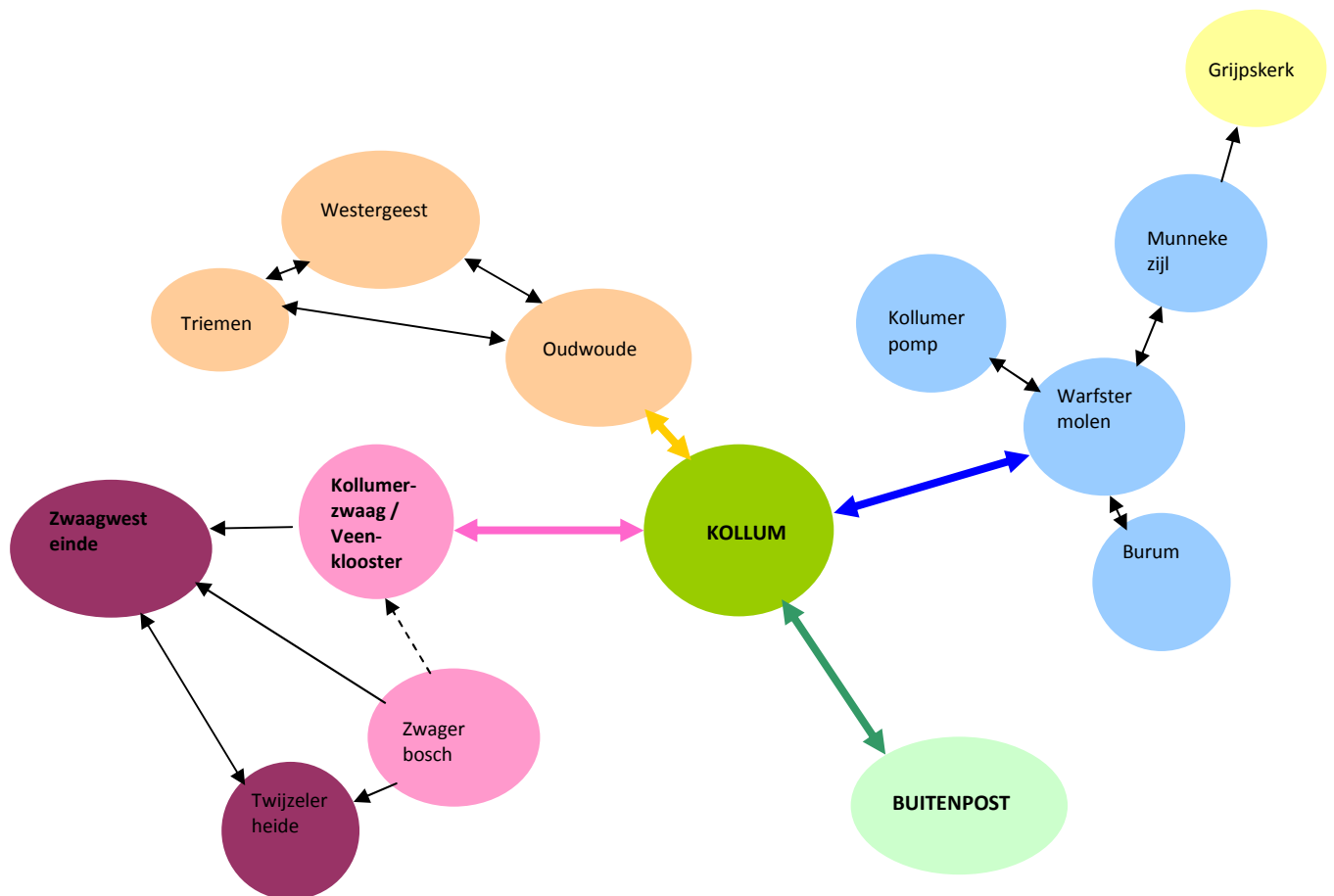
7.3. Typering en clustering van dorpen

Dorpen zijn niet meer de gemeenschappen van vroeger, dorpen hebben een gemengde bevolkingssamenstelling, jong, oud, autochtone bewoners en nieuwkomers. In de gemeente is te zien dat de kleinste dorpen veranderen in woondorpen waar nauwelijks functies aanwezig zijn. Door de sterk toegenomen mobiliteit van de plattelandsbewoners, die veelal buiten het dorp werken is een woondorp nog steeds een leefbaar dorp. Een aantal dorpen heeft nog steeds een royaal aantal voorzieningen zoals een dorps huis, school en sportaccommodatie. De centrumkern Kollum heeft de grootste concentratie van voorzieningen.

¹³ Naar een visie op leefbaarheid in Kollumerland c.a., pag.....

Uit de gesprekken in de dorpen komt naar voren dat men vindt dat voorzieningen met naburige dorpen gedeeld zouden kunnen worden. Clustering van een aantal kleinere (woon)dorpen kunnen met elkaar een aantal voorzieningen in stand houden, omdat er een breder draagvlak is.

In onderstaand schema is clustering van dorpen in beeld gebracht. Het gaat hier om een functionele indeling. Door middel van kleuren is aangegeven dat er onderling een belangrijke functionele relatie is. De reikwijdte van voorzieningen laat zich niet inperken door gemeentegrenzen. Daarom zijn ook de relaties met belangrijke aangrenzende dorpen in de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel en Zuidhorn in beeld gebracht.

Inspeland op bovengenoemde aspecten komen we voor het uitwerken van de visie op voorzieningen tot de volgende indeling van dorpen:

- **regionale kern:** dit is een dorp met meer dan 5.000 inwoners en heeft voorzieningen die met de omliggende dorpen worden gedeeld. Alleen Kollum wordt aangemerkt als regionale kern. In het streekplan heeft Kollum ook deze aanduiding.
- **woondorp:** dit is een dorp waar het wonen centraal staat. In de regel is er nog wel een ontmoetingsfunctie, veelal in de vorm van een dorps huis. De dorpen Triemen, Westergeest, Oudwoude, Kollumerpomp, Munnekezijl, Warfstermolen, Burum en Zwagerbosch en Kollumerzwaag zijn woondorpen. Een woondorp is niet groter dan 1.500 inwoners (Kollumerzwaag uitgezonderd). Kollumerzwaag heeft een bijzondere positie: maakt deel uit van het bundelingsgebied Kollumerzwaag-Zwaagwesteinde. Kollumerzwaag heeft een voorzieningenniveau voor lokale behoefte.
- **cluster woondorpen:** de woondorpen kunnen ingedeeld worden in een cluster, waarbinnen een aantal voorzieningen “op maat” voor de dorpen beschikbaar zijn. Het inwoneraantal is tussen de 1.500 - 3.000. Voor een aantal voorzieningen is men aangewezen op de regio of buiten de gemeente. Hierbij is

bereikbaarheid een belangrijk aandachtspunt. Een voor de hand liggende clustering, op basis van geografische ligging, is de volgende: cluster oosthoek (1719 inw.), westhoek (1820 inw.), Kollum e.o. (5738 inw.) en Kollumerzwaag e.o. (3773 inw.).

In een aantal dorpen worden al voorzieningen gedeeld (sport, onderwijs) met naburige dorpen. In Westergeest komt binnenkort een MFC voor de dorpen Triemen en Westergeest. Een dergelijke ontwikkeling is ook denkbaar in de andere clusters. Daarnaast hebben de cluster woondorpen in de Westhoek en de Oosthoek al gemeen dat de leden van de voetbalverenigingen W.T.O.C. en de Lauwers uit deze dorpen vandaan komen. Het is niet altijd wenselijk en mogelijk om voorzieningen ineens te herschikken. Maar voortbestaan van de huidige situatie heeft soms ook andere consequenties. Hieronder wordt daarop nader per cluster ingegaan.

7.3.1. Cluster Kollum e.o

Kollum is een regionale kern, met veel voorzieningen. Kollum heeft een ruim winkelaanbod, een cultureel centrum (De Colle), bibliotheek, goede sportvoorzieningen (sporthal, verwarmd openlucht zwembad, klein binnenbad, tennisbanen en voetbalvelden). Er zijn drie basisscholen en twee scholen voor Voortgezet Onderwijs. Kollum heeft een jachthaven en streekmuseum. De Woonservicezone is aangewezen als gebied waar voorzieningen voor (wonen met) zorg, onderwijs, cultuur en welzijn worden geconcentreerd.

Zowel in het Streekplan Fryslân als in het Sociaal Economisch Masterplan is de belangrijke regionale functie van de kernen Kollum en Buitenpost onderkend. De kernen zijn complementair en samen kunnen ze anticiperen op de ontwikkeling van schaalvergroting en demografische krimp. De kernen kunnen door hun nabije ligging beschouwd worden als clusterkernen. Samen is het mogelijk om een compleet pakket aan voorzieningen in stand te houden, wat essentieel is voor een vitaal omringend platteland.

Beide gemeenten hebben recent besloten om samen het concept van de clusterkernen Kollum Buitenpost verder uit te werken.

De drie basisscholen in Kollum zijn in afwachting van de resultaten van het haalbaarheidsonderzoek naar het Kindcentrum. In het haalbaarheidsonderzoek worden drie varianten bekeken, uitgaande van 1, 2 of 3 scholen in het Kindcentrum. De "minimale variant" gaat uit van de cbs Kon. Juliana. Deze school heeft vervangende nieuwbouw nodig. Keuze voor deze variant heeft consequenties voor de cbs Pr. Bernhard en obs Prof. Casimir; welke is nog niet vastgelegd. Wel zal er renovatie op beide scholen plaatsvinden.

7.3.2. Cluster Kollumerzwaag e.o.

Kollumerzwaag / Veenklooster

Kollumerzwaag is een woondorp met voorzieningen die voorzien in de lokale behoefte. Kollumerzwaag heeft een aantal winkels, een bedrijventerrein, een dorps huis (De Trije Doarpen), een aantal kerkelijke gebouwen die ook als ontmoetingsplaats fungeren, een christelijke basisschool de Stapstien, een bibliotheek en sportvoorzieningen.

De inwoners van Kollumerzwaag maken naast de voorzieningen in hun eigen dorp ook gebruik van de voorzieningen in Zwaagwesteinde (Dantumadiel). Dit blijkt onder andere uit het koopstromenonderzoek. Ook voor zorg is men deels georiënteerd op dit buurdorp (apotheek, zorgcentrum Brugchelencamp), deels op het eigen dorp (huisarts, fysiotherapie). De voorzieningen op het gebied van zorg worden mogelijk uitgebreid als de locatie Brink¹⁴ wordt ontwikkeld.

CBS De Stapstien heeft een relatief groot aantal leerlingen (324). Onlangs is gestart met de renovatie van en nieuwbouw bij de school. Op de lange termijn zal het aantal leerlingen wel gaan afnemen, maar het voortbestaan komt daarmee zeker niet in het geding. De kinderopvang en peuterspeelzaal is momenteel gehuisvest in het dorps huis De Trije Doarpen. De accommodatie voldoet niet aan de kwaliteitseisen die nodig zijn voor deze voorzieningen. Clustering van de kindgerelateerde voorzieningen bij de school is een optie die aanbeveling verdient.

¹⁴ Foarwei 105

Kollumerzwaag is een langgerekt dorp. Het dorpshuis De Trije Doarpen ligt niet gunstig ten opzichte van een aantal andere voorzieningen. Daarnaast is er sprake van achterstallig onderhoud. Op dit moment worden de mogelijkheden voor het voortbestaan van het dorpshuis in de huidige vorm onderzocht.

Sporten is mogelijk op de sportvelden en in de sportzaal, die beide zijn gelegen in de nabijheid van de basisschool. De sportaccommodaties liggen ten aanzien van de school dus ideaal. Basisschoolkinderen kunnen gewoon de weg oversteken om te sporten en bij mooi weer kunnen ze direct gebruik maken van de sportvelden.

Zwagerbosch

Zwagerbosch is door haar ligging voornamelijk georiënteerd op kernen buiten de gemeente Kollumerland c.a.: Zwaagwesteinde en Twijzelerheide en slechts beperkt op Kollumerzwaag. Het dorp heeft zelf geen voorzieningen, is een echt woondorp, maar heeft wel een ontmoetingsplaats in de vorm van een dorpshuis.

De kernen Kollumerzwaag en Zwaagwesteinde kunnen elkaar aanvullen op het gebied van voorzieningen en kunnen door samenwerking de gevolgen van de bevolkingsontwikkeling (krimp, vergrijzing) opvangen.

7.3.3. Cluster Westhoek (Oudwoude – Triemen – Westergeest)

Triemen

Triemen heeft momenteel nog een basisschool (cbs De Bining), maar deze zal verdwijnen. Daarvoor in de plaats komt een MFC in Westergeest. Volgens de prognoses zal het leerlingenaantal van de Bining dalen van 103 leerlingen (2010) naar 76 (2028).

Triemen heeft in het eigen dorp geen sportvelden, maar is gericht op Oudwoude. Triemen heeft een eigen dorpshuis. Deze blijft in stand. Verder heeft Triemen geen voorzieningen. Triemen is en blijft een woondorp zonder voorzieningen.

Westergeest

Westergeest heeft op dit moment geen basisschool, maar krijgt een MFC / brede school, waarin de basisschool, de peuterspeelzaal en kinderopvang voor Triemen en Westergeest worden ondergebracht, evenals het dorpshuis en de tennisvereniging.

Oudwoude

Oudwoude heeft twee basisscholen, een openbare (obs Van Heemstra) en een christelijke (cbs de Tarissing). Volgens de prognose zal het leerlingenaantal van de Tarissing gaan dalen van 77 (2010) naar 67 (2028). De obs Van Heemstra is een nevenvestiging van de openbare school in Kollum en de intentie van het schoolbestuur is deze te laten voortbestaan zolang dit mogelijk is. Volgens de prognose blijft deze school qua leerlingenaantal net boven de absolute opheffingsnorm. De beide scholen blijven in stand. De Tarissing is op het gebied van de onderwijshuisvesting onderwijskundig en qua onderhoud op orde. Op de obs van Heemstra zullen dit jaar en komend jaar onderwijskundige vernieuwingen plaatsvinden.

Triemen, Westergeest en Oudwoude delen met elkaar de sportvoorzieningen al. Het ligt voor de hand dat de bestaande sportvoorzieningen ook in stand worden gehouden. De sportzaal in Oudwoude is geprivatiseerd en wordt geëxploiteerd door het MFC Hústerwâld. Er is op dit moment ook geen reden om de sportvelden te verplaatsen naar een andere locatie.

In december 2007 is het MFC Hústerwâld officieel geopend. Het stichtingsbestuur heeft de naastgelegen sportzaal van de gemeente overgenomen. Het multifunctioneel centrum biedt ruimte aan verenigingen, peuterspeelzaal, dorpsactiviteiten en overige voorzieningen. Doordat het gymnastiekgebouw onderdeel is geworden van het multifunctioneel centrum wordt de buurtfunctie versterkt en het sportgebruik meer gestimuleerd.

7.3.4. Cluster Oosthoek (Burum – Kollumerpomp – Munnekezijl – Warfstermolen)

Warfstermolen

Warfstermolen heeft geen school en is voor basisschool en kinderopvang en peuterspeelzaal georiënteerd op Burum. Warfstermolen heeft wel een dorps huis, speelvoorzieningen en een Jeu de Boulesbaan.

Kollumerpomp

Kollumerpomp heeft een kleine basisschool (cbs de Wegwijzer) met een leerlingenaantal 32. Het leerlingenaantal zal op korte termijn naar verwachting iets toenemen, maar blijft op lange termijn volgens de prognose onder de 40 leerlingen. De school is recentelijk onderwijskundig vernieuwd. Qua huisvesting en onderhoud is de school "op orde".

Voor het bewegingsonderwijs maken de leerlingen gebruik van de gymzaal in het dorps huis.

Behalve een school heeft het dorp een peuterspeelzaal, die is gevestigd in het dorps huis.

Munnekezijl

Munnekezijl is voor verschillende voorzieningen meer georiënteerd op Grijskerk. Munnekezijl heeft een kleine basisschool (cbs 't Oegh) met momenteel 38 leerlingen. Aanvankelijk kan het leerlingenaantal nog licht groeien; na 2018 zet de daling van het aantal leerlingen in. Munnekezijl heeft een dorps huis met sportzaal. Ook is er een peuterspeelzaal. Een medewerker vanuit een re-integratietraject is beheerder en schoonmaker van het dorps huis.

De sportvelden worden gedeeld met Burum, Kollumerpomp en Warfstermolen.

Burum

Burum heeft een dorps huis dat goed rendeert en dat wordt beheerd door een full time beheerder. Recentelijk is het dorps huis gerenoveerd. Het dorps huis is aangepast aan de eisen van de brandveiligheid en er is een rookruimte gebouwd

In Burum is een kinderdagverblijf gecombineerd met buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk.

De school is recentelijk onderwijskundig vernieuwd. Qua huisvesting en onderhoud is de school "op orde".

Bewegingsonderwijs vindt plaats in het dorps huis.

Het aantal leerlingen neemt op korte termijn nog licht toe; daarna treedt afname van het aantal leerlingen op.

De geringe omvang van de scholen, de consequenties daarvan voor de kwaliteit van het onderwijs en de exploitatiekosten zijn overwegingen om op termijn de scholen in de oosthoek te clusteren. Dit biedt ook perspectieven voor samenwerking en combinaties met peuterspeelzalen, kinderdagverblijf en met de sportvereniging.

In de oosthoek wordt al samengewerkt op het gebied van sport: twee sportverenigingen (Olympia en Sportvereniging De Lauwers) voor de vier dorpen. De buitensportaccommodatie van s.v. de Lauwers wordt door de inwoners van alle dorpen in de Oosthoek gebruikt. Daarnaast zijn er in de Oosthoek 3 kleine sportzaaltjes. Deze zaaltjes zijn gehuisvest in de dorps huizen van Kollumerpomp, Munnekezijl en Burum. Deze situatie is echter niet ideaal. De binnensportaccommodaties zijn gedateerd.

Bij een eventuele clustering van voorzieningen ligt het voor de hand dat er bij een gezamenlijke school ook een goede sportaccommodatie wordt gebouwd. Idealiter zouden deze voorzieningen worden gebouwd bij de buitensportaccommodatie van de Lauwers net buiten Warfstermolen. De leerlingen van deze school zouden dan zomers ook van de velden gebruik kunnen maken.

8. Leefbaarheid in Kollumerland c.a.

8.1. Inleiding

In de vorige hoofdstukken is een aanzet gegeven tot een visie op leefbaarheid in Kollumerland c.a. Bij de ontwikkeling van deze visie is de inbreng van burgers en maatschappelijke organisaties meegenomen. Wonen wordt door hen gezien als de belangrijkste basisvoorziening. Om goed te kunnen wonen, is het ontmoeten en omzien naar elkaar in de dorpen een belangrijke voorwaarde. De overige basisvoorzieningen, onderwijs, zorg en sport dienen vooral goed bereikbaar te zijn. Om beleid voor basisvoorzieningen rond wonen in Kollumerland c.a. te kunnen ontwikkelen is gekozen voor een typering en clustering van dorpen waarin verschil in voorzieningenniveau uitgangspunt is. Dat betekent een breuk met het huidige beleid om alle voorzieningen in de dorpen op peil te houden of te versterken. In de volgende paragrafen gaan we nader in op de verschillende basisvoorzieningen.

- Het onderscheid tussen regionale kern, woondorpen en een cluster van woondorpen dient leidend te zijn voor het bereikbaar zijn, het beheer en de vernieuwing van de voorzieningen
- De kwaliteit en/of concentratie van voorzieningen staan boven lokale beschikbaarheid
- De gemeente onderkent het belang van een goede digitale infrastructuur zoals glasvezel en breedband voor verbetering van bereikbaarheid en het initiëren van nieuwe ontwikkelingen. (bv. onderwijs, zorg, werkgelegenheid, en digitale dienstverlening etc.). Dit vergt een inspanning van de gemeente in regionaal verband.

8.2. Men moet goed kunnen wonen

Wonen is door de deelnemers aan de gesprekken vaak genoemd als belangrijkste basisfunctie voor een dorp. Daarmee bevestigen ze de gedachte dat de woondorpen vooral een belangrijke woonfunctie hebben. In de bestaande woningvoorraad ligt de focus op het beperken van de woonlasten door inwoners te stimuleren maatregelen te treffen in de eigen woning. Voor wat betreft de aanpak van de huurwoningen in de dorpen wil de gemeente in samenwerking met woningcorporaties bij herstructureringsprojecten de energetische kwaliteit van de bestaande huurwoningvoorraad verbeteren. Daarnaast is het de bedoeling in het nieuwe woonakkoord met de woningcorporaties afspraken te maken over de kwaliteit van de woonomgeving, en de toekomstbestendigheid van de woningen.

- De kwaliteit van de woonomgeving van (woon)dorpen is belangrijk in samenhang met de aanpak van de bestaande woningvoorraad. Binnen het woonprogramma zullen de aandachtsgebieden worden opgenomen
- In het woonakkoord met de corporaties zullen afspraken over de aanpak van de bestaande (huur)woningen en woonomgeving worden opgenomen
- Inwoners worden gestimuleerd maatregelen te treffen in de eigen woning om de woonlasten te verlagen;
- De gemeente faciliteert initiatieven van bewoners die een bijdrage willen leveren aan verbetering van de woonomgeving

8.3. Mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten

De leefbaarheid van een dorp wordt vergroot door sociale netwerken. Collectieve zelfredzaamheid betekent dat mensen in een dorp elkaar vertrouwen en de bereidheid hebben samen te werken om problemen op te lossen en doelen te bereiken. In de woondorpen kennen de inwoners elkaar en is de bereidheid te investeren in sociale netwerken groter dan in het grotere centrumdorp. Daar is het inwoneraantal dusdanig dat inwoners

elkaar niet allemaal meer kennen. Een centrale ontmoetingsruimte is voor hen van minder belang. Bewoners kunnen kiezen uit meerdere vormen van ontmoetingsruimten.

Woondorpen worden in de toekomst vooral vitaal gehouden door de leden van sociale netwerken. Bewoners van woondorpen kunnen en willen zelf veel bereiken en onderhouden. Daarvoor is een ontmoetingsruimte een voorwaarde.

De dorpen hebben de afgelopen jaren dorpsvisies ontwikkeld. Een groot aantal is inmiddels verouderd en is aan vernieuwing toe. In Kollumerzwaag wordt al gewerkt aan een nieuwe toekomstvisie. Met het oog op de noodzaak en ook de wens om voorzieningen op elkaar af te stemmen en in de toekomst met elkaar te delen, adviseren wij om in de dorpsvisies nadrukkelijk aandacht te besteden aan het sociale aspect. Het element van samenwerking moet een belangrijk element zijn in de dorpsvisies. Het verdient aanbeveling om per cluster een gezamenlijke dorpenvisie op te stellen.

- Voor het in stand houden van een ontmoetingsruimte ligt de eerste verantwoordelijkheid bij de gemeenschap die tot het verzorgingsgebied van de ontmoetingsruimte hoort.
- Elk dorp heeft de beschikking over een ontmoetingsruimte. De gemeente faciliteert door middel van het onderhoudsfonds en levert een bijdrage in de onderhoudskosten.
- De gemeente draagt bij aan de sociale duurzaamheid in de dorpen door ondersteuning van (het opzetten van) sociale netwerken (bijvoorbeeld: digitale ontmoetingsplekken, burenhulpprogramma)
- Vanuit de gemeente vindt afstemming plaats met de dorpen, waarbij het gemeentelijk beleid geldt als toetsingskader. De gemeente stimuleert het opstellen van dorpenvisies, uitgaande van de clusters van dorpen.

8.4. Zorg moet bereikbaar zijn

Zorg is een breed begrip waarin niet altijd duidelijk is welke invloed bewoners of een gemeente kunnen uitoefenen. Het wordt als volkomen normaal ervaren dat men moet reizen om specifieke zorg te ontvangen. Dit is inherent aan het feit dat er sprake is van een hiërarchische structuur van de voorzieningen, die samenhangt met de omvang en het verzorgingsgebied van de voorziening. Zo is de huisarts veelal lokaal, maar niet meer in elk dorp aanwezig, een ziekenhuis regionaal. Pas bij de thuiszorg komt zorg heel dichtbij. Mantelzorg is de vorm van zorg die het dichtst bij mensen staat.

De focus op preventie wordt steeds belangrijker. Mede daarom wordt de aanwezigheid van netwerken voor mensen die zorg nodig hebben ook steeds belangrijker. De gemeente stimuleert daarom de ontwikkeling van deze netwerken. Bij hoge uitzondering heeft de gemeente in dit verband een meer faciliterende rol. Met andere woorden, de mensen zijn zelf verantwoordelijk voor het ontwikkelen en in stand houden van deze informele zorg. Daar waar het echter niet kan worden georganiseerd, biedt de gemeente deze ondersteuning door middel van het Wmo-loket, het vrijwilligersteunpunt, het in stand houden van informele hulporganisaties, het opzetten van een burenhulpprogramma en het stimuleren van de mantelzorg.

Voor veel vormen van zorg is mobiliteit vereist. Mobiliteit van de zorgvrager maar ook mobiliteit van de zorgaanbieder. Kollum en Kollumerzwaag zijn de dorpen waar deze Eerstelijnszorg ook in de toekomst in meer of mindere mate wordt aangeboden. Wel zal in overleg met alle woondorpen moeten worden onderzocht hoe innovaties en ontwikkelingen op het gebied van ICT een goede bereikbaarheid van onder meer de Eerstelijnszorg kan waarborgen en op welke fysieke plek dit dan eventueel wordt gerealiseerd.

Hoewel het huidige Wmo-verstrekkingsbeleid mogelijkheden biedt om eigenaren te compenseren op het moment dat een woningaanpassing medisch noodzakelijk wordt, is en blijft de eigenaar zelf (financieel) de eerstverantwoordelijke om hierin vroegtijdig keuzes te maken.

Overigens is dat beleid ook van toepassing op bewoners in de sociale huursector. Ook huurders van een woning dienen zich er bewust van te zijn dat men bij leeftijdsgerateerde medische en/of sociale beperkingen zelf (financieel) verantwoordelijk is voor een verhuizing naar een geschikte huurwoning.

Het zwaartepunt voor de intramurale- en extramurale zorg zal in Kollum liggen. De totale opgave aan intramurale plaatsen en een deel van de extramurale plaatsen zal worden opgevangen in de Woonservicezone in Kollum. Kijken we buiten de gemeentegrenzen dan ligt Zwaagwesteinde (bv. Brugchelencamp, gemeente Dantumadiel) voor de hand. De kleinere kernen worden zoveel mogelijk vanuit de grotere kernen bediend.

- In alle woondorpen is thuiszorg beschikbaar; de intramurale zorg is geclusterd in Kollum; de Eerstelijnszorg is aanwezig in Kollum en Kollumerzwaag
- De gemeente doet mee en initieert, waar nodig, nieuwe ontwikkelingen (bv. E-care, Domotica) die het gemis aan fysieke zorgvoorzieningen in de woondorpen ondervangen
- De gemeente stimuleert en ondersteunt netwerken voor informele hulp en zorg
- De gemeente bevordert het toekomstbestendig wonen en compenseert hiervoor huiseigenaren en huurders met medische beperkingen die daarin niet zelf (hebben) kunnen voorzien

8.5. *Onderwijs dient bereikbaar te zijn*

De prognoses wijzen op afname van het aantal leerlingen. Door de afname van leerlingen worden de scholen steeds kleiner en daardoor wordt dit soort scholen steeds onrendabeler. In eerste aanleg is dit een probleem voor de schoolbesturen (exploitatie) maar ook de gemeente wordt geconfronteerd met extra kosten (investeringen). In een tijd van financiële schaarste is het niet meer haalbaar om in elk dorp een basisschool in stand te houden. Wel moeten deze bereikbaar zijn in de regionale kern, het woondorp met een hoger voorzieningenniveau en binnen een cluster van woondorpen.

Dit betekent niet dat de scholen in de woondorpen op korte termijn zullen worden opgeheven. Dit hangt mede van demografische en landelijke ontwikkelingen af. Bijvoorbeeld: hoe ontwikkelt zich de opheffingsnorm voor kleine scholen? De kwaliteit van het onderwijs en de onderwijshuisvesting zijn belangrijke criteria.

- De gemeente werkt een visie uit voor voorzieningen voor onderwijshuisvesting (BO, VO)
- De gemeente stimuleert nieuwe ontwikkelingen (bv. ict-toepassingen) die kunnen bijdragen aan bereikbaarheid en kwaliteit van onderwijs
- De gemeente overlegt met schoolbesturen over intensievere samenwerking tussen en mogelijk samengaan van scholen.

Daar waar de afstand tussen wonen en school groter wordt, is aandacht vereist voor de mobiliteit van leerlingen. Leerlingen moeten veilig op school kunnen komen. Uitgangspunt is dat de leerlingen (of de ouders) al dan niet georganiseerd, daarvoor zelf zorg dragen. De gemeente zal zich moeten richten op het aanleggen van kindvriendelijke routes naar en van school.

Uitgangspunt is dat de onderwijsvoorzieningen worden geconcentreerd in de regionale kern en het dorp met een hoger voorzieningenniveau en dat in elk cluster woondorpen ten minste één onderwijsvoorziening aanwezig is. Bekeken wordt in hoeverre de schoolgebouwen ook beschikbaar kunnen worden gemaakt voor andere voorzieningen waaronder een peuterspeelzaal of kinderopvang.

- Elk cluster woondorpen heeft een basisschool, evenals de regionale kern. Dit kan betekenen dat een dorp de basisschool verliest

8.6. *Men moet kunnen sporten*

Het beleid van de gemeente Kollumerland c.a. is erop gericht goede sportvoorzieningen te bieden. Sport is een belangrijke basisvoorziening en draagt bij aan de leefbaarheid, maar de voorzieningen hoeven niet per se in het eigen dorp aanwezig te zijn.

Uit de dorpsgesprekken kwam naar voren dat men deze voorzieningen kan delen met andere dorpen. Het vervoer naar de sportvoorzieningen kan men zelf regelen.

De gemeente gaat met de verenigingen in gesprek over beheer en exploitatie van accommodaties. Een kanttekening hierbij is echter wel dat in het verleden al is geprobeerd om de buitensportaccommodaties te privatiseren. Dit is toen niet gelukt. De verenigingen gaven toen aan dat de extra werkzaamheden een te grote belasting zouden worden op de verenigingen. Ook blijkt de expertise betreffende de onderhoudswerkzaamheden bij de verenigingen te klein. Hetzelfde probleem geldt ook voor de binnensportaccommodaties. Er moet dus voor op worden gepast dat sportverenigingen door privatisering en de daarbij (waarschijnlijk) behorende kostenverhoging zich niet meer kunnen redden. De sportverenigingen in plattelandskernen hebben namelijk nog altijd een grote waarde voor de leefbaarheid in de dorpen.

In de toekomst moet er wel worden nagedacht over het centreren van voorzieningen in de gemeente. Wanneer sportvoorzieningen hierbij aansluiten zou dit een voordeel zijn.

Naast de sportaccommodaties zal er ook naar sportstimulering moeten worden gekeken. Sport is naast ontspanning, recreatie en sociale contacten ook belangrijk voor de verbetering van de gezondheid van kwetsbare groepen in de samenleving. Hoewel veel jongeren sporten, is er toch een toename van het overgewicht. Een verklaring hiervoor kan liggen in het lage percentage dat voldoet aan de beweegnorm. De NNGB (Nederlandse Norm Gezond Bewegen) is voor de jeugd opgesteld op 60 minuten per dag matig intensief bewegen. Veel van de jeugd doet dan wel aan sport (92%) maar slechts 28% haalt in de zomermaanden de norm en in de winter is dit zelfs gedaald tot 17%.

Sportstimulerende activiteiten zullen dus ook in de toekomst belangrijk blijven. Ook kan de omgeving van jongeren aantrekkelijker voor sport worden gemaakt. Bijvoorbeeld door het inrichten van sport- en speelvelden in de openbare ruimte. Het is wel belangrijk dat ook in de kleinere woondorpen dergelijke voorzieningen worden gerealiseerd c.q. behouden.

- Niet elk woondorp heeft de beschikking over een eigen sportaccommodatie
- Sportaccommodaties worden waar mogelijk gekoppeld aan andere voorzieningen
- In woondorpen worden in de openbare ruimte sport- en speelvelden in stand gehouden, dan wel gerealiseerd. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente én de dorpen zelf.

8.7. Tot slot

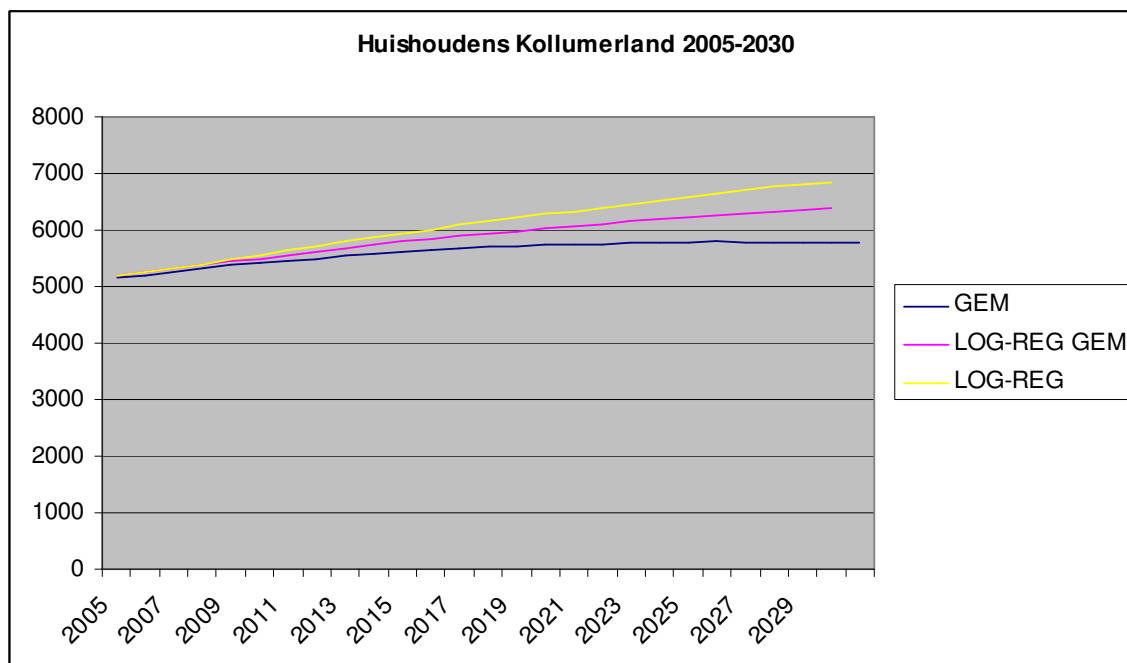
Met de scenario's dachten bewoners op een zeker abstractieniveau mee over wenselijke ontwikkelingen voor de komende 20 jaar. Daarmee is ruimte ontstaan om 'ideale' kansen te schetsen, los van de actuele situatie en tegelijkertijd ruimte voor overleg tussen dorp en gemeente.

Het beleid van gemeente Kollumerland c.a. is om burgers te betrekken bij de vormgeving van haar visie op voorzieningen. Voor de uitvoeringsfase is dat minstens zo belangrijk. Aandacht voor communicatie over genomen besluiten is voor de dorpen en haar bewoners belangrijk.

In dit document is zijn de uitgangspunten geformuleerd voor het realiseren van een leefbare gemeente. Er is geen rekening gehouden met voorzieningen voor recreatie en toerisme, cultuur en bedrijvigheid. Ook is er geen rekening gehouden met voorzieningen die aanpalend aan een basisvoorziening zijn zoals peuterspeelzaal en kinderopvang. In de praktijk zullen voorzieningen door elkaar lopen en op elkaar afgestemd moeten worden. Wij verwachten dat met deze notitie er voldoende handvatten zijn gegeven om goed op die praktijksituaties in te spelen.

9. Bijlagen

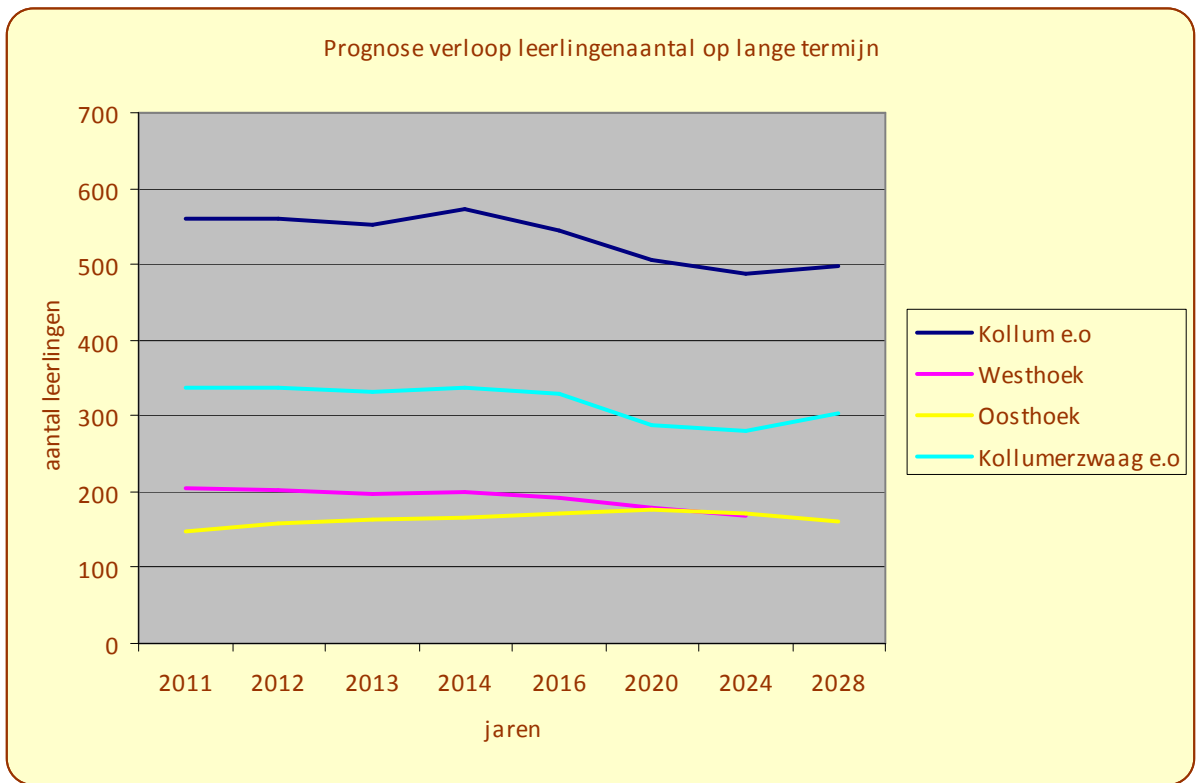
9.1. Prognoses ontwikkeling huishoudens

9.2. Prognose ontwikkeling aantal leerlingen op korte en langere termijn

Tabel: Prognose leerlingenaantallen korte termijn per school (met doorkijk naar 2028)

	2011	2012	2013	2014	2028
Kollum Pr. Casimir	160	155	146	146	127
Kollum Cbs Pr. Bernhard	186	189	188	196	171
Kollum cbs Kon. Juliana	214	217	219	230	200
<i>Kollum totaal</i>	<i>560</i>	<i>561</i>	<i>553</i>	<i>572</i>	<i>498</i>
Oudwoude Obs Van Heemstra	29	28	28	29	26
Oudwoude De Tarissing	74	73	76	78	69
Triemen cbs De Bining	102	101	94	92	76
<i>Westhoek totaal</i>	<i>205</i>	<i>202</i>	<i>198</i>	<i>199</i>	<i>171</i>
Burum Op de Hoogte	76	77	77	80	86
Kollumerpomp cbs De Wegwijzer	32	37	39	37	39
Munnekezijl't Oegh	39	44	47	50	37
<i>Oosthoek totaal</i>	<i>147</i>	<i>158</i>	<i>163</i>	<i>167</i>	<i>162</i>
Kollumerzwaag cbs De Stapstien	337	336	333	337	304

9.3. Kosten van het onderwijs in relatie tot de omvang van de school¹⁵

De kosten van een school per leerling is in een aantal kengetallen weergegeven. Daarbij is een school van ongeveer 30 leerlingen (2 groepen), ongeveer 50 leerlingen (3 groepen), ongeveer 100 leerlingen (5 groepen) als uitgangspunt genomen. Uitgegaan wordt van de financiële normering 2009. Conform de conceptverordening voorzieningenhuisvesting gemeente Kollumerland c.a.

Aantal groepen	min bvo	Basisbedrag (incl. 2 gr)	elke volgende groep 150.843,59 erbij	totaal	gem kosten per leerling	norm 1e inrichting	gem kosten per leerling
		350 m2					
2	350	771.019,67		771.019,67	25.700,66	70.719,87	2.357,33
3	465	771.019,67	150.843,59	921.863,26	18.437,26	85.918,14	1.718,37
5	785	771.019,67	452.530,77	1.223.550,44	12.235,50	123.031,70	1.230,32
9	1245	771.019,67	1.055.905,13	1.826.924,80	9.134,62	175.229,06	876,15

Een nieuw te bouwen gymnastieklokaal met een bruto vloeroppervlak van 455 m2 kost volgens de normvergoeding € 827.134,08. Voor de eerste inrichting staat een normvergoeding van € 48.021,60. De noodzaak van een gymnastieklokaal is gekoppeld aan het aantal uren lichamelijke opvoeding dat een school verzorgt in relatie tot de afwezigheid van een gymnastieklokaal binnen een straal van een aantal kilometers.

Tabel: school komt in aanmerking voor een gymzaal bij:

aantal klokuren gymnastiek	straal in kilometers
20	1
15	3,5
5	7,5

Per gymgroep 6-12 jarigen wordt uitgegaan van maximaal 1,5 klokuren gymnastiek. Bij een school van 50 leerlingen zijn er drie combinatiegroepen (in de regel groep 1 / 2, groepen 3/4/5 en 6/7/8. Dat betekent dat een dergelijke school recht heeft op 4 lessen (= 3 klokuren) gymnastiek. Alleen wanneer er binnen een straal van 7,5 km geen andere gymnastiekaccommodatie is, heeft de school recht op een eigen accommodatie.

Wat ontvangt een school aan exploitatiekostenvergoeding?¹⁶

Er is aangehouden dat de school steeds evenveel onderbouwleerlingen als bovenbouwleerlingen heeft. In de praktijk komt dat niet voor, zeker niet over een langere periode. Daardoor kan het aantal te bekostigen groepen door afrondingen gunstiger of ongunstiger uitvallen.

Tabel: te ontvangen exploitatievergoeding

aantal groepen (gemid)	jaarl. Vergoedingen		totaal	gem vergoed per leerl
	onderhoud	Leermidd		
3	22.800	19.360	42.160	843
5	35.077	32.004	67.081	671
9	47.776	57.048	104.824	524

¹⁵ De berekening is gebaseerd op conceptverordening voorzieningenhuisvesting gemeente Kollumerland c.a.

¹⁶ Dit geldt slechts als een indicatie: de berekening is afkomstig van de gemeente Opsterland. De precieze exploitatiekosten zijn bekend bij het VCBO en Roobol

Wat kost een leerkracht?

Voor de berekening van het aantal formatieplaatsen (fte) is ervan uitgegaan dat er per groep ongeveer 0,2 fte extra wordt toegekend voor directie en leerling-ondersteuning. De formatie is daarna naar boven afgerond. De salariskosten zijn afgeleid van de landelijke Gemiddelde Personeelslast (GPL). Deze was in 2009 € 58.000,-- per leerkracht.

Tabel: kosten van een leerkracht

gem. aant fte's	gemidd. salarislasten	gem. kosten per leerl
4	232.000	4.640
6	348.000	3.480
11	638.000	3.190

9.4. Opbrengsten Miniconferentie

De reacties op de stellingen waren als volgt:

Men was het unaniem eens met:

- Een plek om te ontmoeten is de belangrijkste voorziening in het dorp
- ICT-ontwikkelingen (E-care, Domotica) bieden mogelijkheden om ervoor te zorgen dat ouderen langer zelfstandig in de dorpen kunnen blijven wonen
- Het is belangrijk dat de gemeente investeert in een toekomstbestendige digitale infrastructuur (glasvezel, breedbandinternet)
- Om de onderwijskwaliteit en leefbaarheid in stand te houden zullen christelijk en openbaar onderwijs moeten samenwerken (bijna unaniem)
- Het streven moet zijn dat mensen met een beperkte zorgvraag in hun huidige woning/omgeving kunnen blijven wonen, waar nodig moeten de woningen worden aangepast. (bijna unaniem)
- Grootschalige woningbouw in de gemeente is niet meer nodig, dit leidt in de toekomst alleen maar tot het niet kunnen verkopen van de huidige woningvoorraad. Er moet de komende jaren worden geïnvesteerd in het verbeteren van de bestaande woningvoorraad en de bestaande woonwijken.
- Het is wenselijk op een duurzame wijze te investeren in de bestaande woningvoorraad om de energievraag te beperken en de woonlasten op een aanvaardbaar niveau te houden.

Over het algemeen was men het eens met:

- Bundeling van zorgvoorzieningen is de enige manier om kwaliteit te blijven bieden
- Een goede buur is belangrijker dan een voorziening in het dorp
- Het clusteren van voorzieningen in de grotere kernen gaat ten koste van de sociale samenhang in de dorpen
- Vanwege ondermeer vergrijzing en leegloop is het niet realistisch om in elk(e) dorp/kern een school in stand te houden

De meningen waren verdeeld over de volgende stellingen:

- Kwaliteit van voorzieningen is belangrijker dan nabijheid
- Nieuwbouw van seniorenwoningen vindt plaats nabij de (zorg)voorzieningen in de grote kernen Kollum en Kollumerzwaag

Over het algemeen was men het niet eens over:

- Bundeling van onderwijsvoorzieningen is de enige manier om kwaliteit te blijven bieden
- ICT ontwikkelingen kunnen het verdwijnen van voorzieningen compenseren
- Ouderen kunnen op den duur niet meer in de dorpen blijven wonen; we moeten daar niet in investeren, maar woningen voor ouderen concentreren in de grotere kernen

Men was het unaniem niet eens met de stelling:

- Uiteindelijk wachten de MFC's hetzelfde lot als de buslijnen: er wordt weinig gebruik van gemaakt.

9.5. Dorpsgesprekken

Tabel deelname bewoners per dorp

Dorp	Aantal deelnemers
Burum	26
Kollum	16
Kollumerpomp	24
Kollumerzwaag	30
Munnekezijl	24
Oudwoude	28
Triemen	9
Warfstermolen	15
Westergeest	10
Zwagerbosch	7
Totaal	189

9.6. Oplossingen Krimpsterterp

Oplossingen die door de deelnemers van de dorpsgesprekken bedacht zijn om een basisfunctie bereikbaar te houden:

9.6.1. Mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten

- Ontmoeten gebeurt vanzelf als men goed woont.
- Via school ontmoet men elkaar wel.
- Activiteiten ontwikkelen, waarbij mensen elkaar kunnen ontmoeten; dat kan een dorp zelf.
- Dorpshuis kan ook gedeeld worden met andere dorpen.
- Inwoners onderhouden het dorpshuis zelf, met vrijwilligers.

9.6.2. Men moet goed kunnen wonen

- Kwalitatief slechte woningen (rotte kiezels) opruimen, slopen. Overige woningen levensloopbestendig maken.
- Doorstroming woningen: ouderen naar appartementen bij het MFC in het dorp, waardoor woningen voor jongeren vrijkomen
- Onverkoopbare woningen met subsidie slopen.
- Kiezen voor duurzaamheid.
- Investeren in de woonomgeving van vooral de kleine dorpen en daarmee een aantrekkelijke en leefbare woonomgeving creëren ("aankleden van de dorpen" en bv. wandelpaden aanleggen).
- Herinrichten dorp (gemeente).
- Inwoners kunnen zelf hun tuinen beter onderhouden voor een mooier aanzicht.
- Diversiteit en variatie in woningvoorraad.
- Activiteiten organiseren.

9.6.3. Zorg moet bereikbaar zijn

- Enkele uren per week spreekuur in het dorpshuis voor diverse vormen van zorg (huisarts, fysiotherapeut).
- Mobiele zorg: thuiszorg, maar bijvoorbeeld ook een rijdende dokterspraktijk, die één keer per week in het dorp staat.
- Mobiele apotheek; apotheek bezorgt nu ook medicijnen.
- Zorg kan blijven zoals het nu ook is: voor bepaalde zaken moet je naar de grotere dorpen en in het dorp is thuiszorg mogelijk.

- Meer gebruik maken van ICT (bijvoorbeeld contact met arts via beeldtelefoon, internetoplossingen; misschien hebben we in de toekomst wel een chip waarmee de arts op afstand kan uitlezen hoe het met iemand gaat.
- Mantelzorg en thuiszorg is in het dorp nodig, overige zorg is beschikbaar in een grotere kern.
- Mantelzorg wordt moeilijker, zeker als pensioengerechtigde leeftijd naar 67 jaar gaat en het aantal tweeverdieners verder toeneemt: mogelijke oplossing is toepassing van robots voor zorgtaken.
- Men zorgt in een dorp zoveel mogelijk voor elkaar; netwerken zijn belangrijk. Lukt dat niet meer, dan gaan de ouderen naar een verzorgingshuis.
- Zorgvoorzieningen koppelen aan andere voorzieningen in het dorp, bv. de school. Dit kan ook op gemeentelijk of zelfs regionaal niveau.
- Zorg op maat; bereikbaarheid is belangrijker dan fysiek aanwezigheid in dorp.
- Sloop woningen en vervangen door verzorgingshuis.
- Vervoer door middel van een kleine bus voor de dorpen

9.6.4. Onderwijs dient bereikbaar te zijn

- Voor goed onderwijs gaan de kinderen met een (school)bus naar een buurdorp.
- Dorpen werken samen om de gedeelde school in stand te houden.
- Scholen, liefst in multifunctioneel centrum, samen met andere dorpen.
- Busje rijdt 's ochtends de kinderen naar school en kan daarna de ouderen vervoeren naar huisarts e.d.
- Ouders zorgen zelf voor vervoer.
- Voorwaarde voor school in buurdorp is veiligheid; veilige fietsroute.
- ICT-toepassingen; bieden naast mogelijkheden voor onderwijs op afstand ook mogelijkheden voor contact houden met ouders en kinderen.
- School en voor- en naschoolse opvang op één locatie, zodat ouders hen voor en na werk kunnen brengen en halen.
- Onderwijs en dorps huis samen in één MFC, samen met andere functies
- Met het oog op kwaliteit van het onderwijs zouden kleine openbare en bijzondere scholen samen kunnen gaan, waardoor een grotere school ontstaat; verschillende identiteiten bij elkaar.

9.6.5. Men moet kunnen sporten

- Sporten hoeft niet in eigen dorp, kan elders. Sporters zijn immers vaak nog mobiel.
- Een groot sportterrein is niet haalbaar in een klein dorp, maar een klein veldje wel, met behulp van vrijwilligers
- Specialisatie van dorpen: het ene dorp de sportvoorzieningen, het andere de school. Schoolbus of auto's zorgen voor het vervoer
- Clustering van sportvoorzieningen (velden, kantines)
- Sport kan men prima zelf regelen, als het maar (enigszins) bereikbaar is.
- Koppelen aan de school (evenals zorg)
- Binnensporten kunnen in het dorps huis en buitensporten regelen in overleg met de andere dorpen. Ene dorp een tennisbaan, andere een voetbalveld etc.
- Verenigingen delen met andere dorpen, zodat er voldoende leden en vrijwilligers zijn.
- Eén bestuur voor alle sportclubs.

9.6.6. Algemene oplossingen

- Eén groot MFC voor meerdere dorpen (ontmoeten, onderwijs in de vorm van een brede school, zorg en dagverpleging, huisarts, vergadermogelijkheden, gymnastiek en sport); de dorpen waar geen MFC is richten zich op "goed wonen".
- Over 20 jaar zijn er geen vrijwilligers meer, dat is een punt van zorg.
- Vrijwilligers zijn steeds belangrijker, maar worden schaars. Daarom is het belangrijk hen goed te ondersteunen.
- Goed openbaar vervoer.
- Gebouwen die vrijkomen herbestemmen voor multifunctioneel gebruik, bv. oude kerken.
- Regels vereenvoudigen én minder regels; teveel regels frustreren particuliere initiatieven

- Administratieve rompslomp voor ouderen vereenvoudigen.
- Dorp een eigen budget toekennen, zodat het dorp zelf bepaalde zaken kan regelen.
- Creativiteit van bewoners stimuleren om tot oplossingen en ideeën te komen.
- Werkgelegenheid stimuleren in kleine dorpen, bijvoorbeeld op het gebied van ICT.
- Winkels zijn minder belangrijk. Boodschappen doen via internet is nu al gewoon, dat maakt het gemakkelijker te blijven wonen waar je nu woont.
- In elk dorp commissies instellen die verantwoordelijk zijn voor de basisfuncties; deze kunnen ook overleggen met de andere dorpen om te komen tot goede oplossingen voor de toekomst (bv. locatie school, vervoer naar school).
- Goed wonen zorgt voor sociale samenhang en dan regelen zaken als mantelzorg zich vanzelf.

9.7. Oplossingen Groeisterwoude

Oplossingen die door de deelnemers van de dorpsgesprekken bedacht zijn om een basisfunctie bereikbaar te houden:

9.7.1. Mensen moeten elkaar kunnen ontmoeten

Als ontmoeten wordt geschrapt, dan worden de volgende oplossingen aangedragen voor de functie “ontmoeten”:

- Ontmoeten kan via andere functies en voorzieningen (MFC /brede school, kerk, sport, café, discotheek, winkels).
- Ontmoeten regelt men zelf: eigen initiatief en zelfredzaamheid.
- Een groter dorp kan zelf wel een dorps huis draaiende houden.
- De buurtvereniging heeft hierin een rol.
- Digitale ontmoetingsplek(ken): chatten, webcam, twitteren, met elkaar klaverjassen via de pc.

9.7.2. Men moet goed kunnen wonen

Als “goed wonen” wordt geschrapt, dan worden de volgende oplossingen aangedragen voor deze basisfunctie:

- Marktpartijen zorgen voor goed wonen (corporatie, projectontwikkelaars, woningbouwvereniging).
- Woningeigenaren regelen dit zelf (tijdig woning aanpassen om er langer te kunnen blijven wonen; gemeente kan hierin wel adviseren).
- Woonomgeving is gezamenlijke verantwoordelijkheid van de buurt; groenonderhoud kan men samen doen. Netwerk daarvoor belangrijk.
- Woongroep voor ouderen faciliteren (bv. door woningen te schakelen).

9.7.3. Zorg moet bereikbaar zijn

Als “zorg” wordt geschrapt, dan worden de volgende oplossingen hiervoor aangedragen:

- Zorg is al goed georganiseerd.
- Zorg kan door de inwoners zelf geregeld worden.
- Zorg wordt “gebracht” (thuiszorg).
- Men kan gebruik maken van voorzieningen in de andere (grotere) dorpen.
- In een groter dorp is draagvlak voor een medisch centrum.

9.7.4. Onderwijs moet bereikbaar zijn

Als de basisfunctie onderwijs wordt geschrapt, dan wordt de volgende oplossing aangedragen om onderwijs bereikbaar te houden:

- Gebruik maken van de scholen andere dorpen; dat kan ook met kleinere dorpen om draagvlak in het kleinere dorp te behouden.

9.7.5. Men moet kunnen sporten

Als de basisfunctie sport wordt geschrapt, dan wordt de volgende oplossing aangedragen om sportvoorzieningen bereikbaar te houden:

- Sportvoorzieningen kunnen met andere dorpen (ook met kleinere) worden gedeeld; accommodaties bundelen. Fietsen naar buurdorp als warming up.
- Sport regelt men zelf (met elkaar de schouders eronder zetten).
- Groter dorp heeft meer inwoners en dus een grotere financiële draagkracht (contributie).
- Sponsors zoeken.
- Men is meer individueel met sport bezig en dit regelt men zelf.
- Vervoer naar buurdorp: Groepsvervoer (busje) of carpoolen, rijschema ouders.
- Meer samenwerking tussen verenigingen.

9.7.6. Algemene oplossingen

- In Groeisterwoude past een bedrijventerrein voor grotere bedrijven (centraal); kleine bedrijvigheid (en daarmee werkgelegenheid) in kleine dorpen draagt bij aan de leefbaarheid.
- Samenwerken met andere dorpen, ook over gemeentegrenzen heen, vooral in geval van dorpen nabij de gemeentegrens. Bij samenwerking is het belangrijk dan de dorpen goed bij elkaar passen.
- Functies en voorzieningen combineren.